

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

1925 чылдың
август 31-де үнүп
эгелээн

№ 14 (17343)

2007 чылдың
ФЕВРАЛЬ 6,
вторник

Номерни парлагже
дужааганы:
график езугаар — 21.00,
херек кырында — 16.00.
Садар өртээ 4 рубль.

Эртем хүнүңге уткуштур

Ажылы-биле шинчилелдерни холбап турар

Медицинаны эртем талазы-биле эң берге адырынга хамаарыштырып чоруур мен. Ынчангаш-ла ыңдыг боор, сактырымга бистиң республикада эртемден эмчилерниң саны өске девискээрлерге бодаарга, эвээш ышкыш кылдыр сагындырар турган. Херек кырында ыңдыг эвес, эртемденнеривис шору улус болган-дыр бис. Бистиң ышкыш бичии республикада бо хүннерде 37 медицина эртемнериниң кандидаттары болгаш 1 эртем доктору ажылдап турар болду. Ол дээрге, республиканың ниити эртемденнериниң санының 12 хуузу деп чүвени февраль 1-де республиканың №1 эмнелгезиниң хуралдаар залында болуп эрткен «Тыва Республикада медицина эртемниниң байдалы

болгаш сайзыралы» деп парлалга конференциязынга киришкеш, билип алыр аргалыг болдум. Ооң кадында бо хүннерде чурттуң янзы-бүрү медицина төптөрүнде болгаш эртем-шинчилел институттарында база-ла 37 кижии аспирантурада өөренип, эртем адын камгалаарынга белеткенип турар.

Чоокшулап орав Эртем хүнүңге турсааткан бо бир дугаар эртип турар парлалга конференциязын Тыва Республиканың Эртем, өөредилге черлери болгаш аныктар херектериниң талазы-биле яамы биле Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының Эртем-практиктиг эмчи төвү организастап эрттирген.

Парлалга конференциязынга бо хүннерде аарыг улус-биле дорт ажылдап турар 12 эмчи киришкен, оларның чарты медицина эртемнериниң кандидаттары. Бо эмчилер боттарының адырларының аайы-биле шинчилел ажылдарына кысказы-биле доктааганнар.

Журналистер эвээш эвес айтырыгларны эмчилерге салганнар, оларның чамдызы бо хүннерде республиканың чонун дүвүредип турар аар аарыгларга, оларга хамаарыштыр эртемден эмчилерниң чорудуп турар шинчилел

ажылдарында база черле ыңчаш ниитизи-биле медицина эртемниниң Тывага чоокку үеде сайзыралынга хамааржыр.

Баштайгы айтырыг туберкулезтуң республикада байдалынга хамаарыштыр салдырган. Айтырыг парлалга конференциязының темазынга дүүшпейн турар-даа болза, медицина эртемнериниң кандидады, «Фтизиатрия» салбырының улуг эмчизиниң оралакчызы Александр Георгиевич Матракин аңаа харыыны берген. Эмчи баштай-ла салдырган айтырыгда кирген сан-чурагайларның шынга дүүшпейн турарын дем-

деглээн. Ийе, туберкулез аарыының талазы-биле байдал республикада нарын болуп артпышаан. Муң чурттакчыга онааштыр республикада аарып турар кижилерниң саңы чурттуң ниити деңгелинге хамаарыштыр алырга, бедик болуп артпышаан, ыңчалза-даа бо багай аарыгының тараар чоруу 2001 чылдан бээр 26 хуу, а уруглар аразында мырыңай 64 хуу кызырылган деп ол чугаалаан. Каш чыл бурунгаар чыл санында ортумаа-биле 800 чаа аараан кижини илередип турган болза, эрткен чылын 637 кижини бүртүкээн.

(Уланчызы 2-ги арында).

Солун чагыдылгасы

АЖЫЛГА, АМЫДЫРАЛГА АЖЫКТЫГ

Бай-Тайга кожуунуң харылзаа салбыры, ооң начальниги Ирина Дүктүг-оол, парлалга чагыдылгасы харыылаар оператор Аяна Чүдүк төп болгаш республика солуннарының болгаш сеткүүлдериниң чагыдылгасын чогуур үезинде организаастаарынче доктаамал кичээңгейни салып турар.

Парлалга чагыдылгасының кампаниязы эгелээрге-ле, ону чорударының организастыг хемчеглерин алыр. Суурларда почта салбырларына, почтальоннарга чагыг-сүмелерин, каш санныг солуннар, сеткүүлдер чагыдарының даалгаларын берип турар. Ол ышкыш сумуларның, организацияларның удуртукчулары-биле харылзаалыг ажылдап турар.

Устүнде адаан болгаш өске-даа парлалга чагыдылгасынга хамаарышкан айтырыгларны чогумчалыг шиитпирлеп турарындан чагыдылга кожуунда эки чоруп турар. 2007 чылдың бирги чартында кожуунуң чурттакчылары 1036 «Шын» солунну чагыдып алган. Ол болза республиканың кожууннарының аразында ийи дугаар эки көргүзүп болур. Чүгле ол эвес бай-тайгажылар төп болгаш республика солуннарын болгаш сеткүүлдерин хөйү-биле чагыдып алган. Бо дээрге оларның номчулгага хандыкшылдыын тодаргай херечилеп турар. Ол чурттакчы чонунуң политиктиг, ниити билин бедидеринге, эки ажылдаарында, төлептиг амыдырап-чурттаарында улуг салдарын чедирип келген болгаш чедирип-даа

турар. Суурларның почта салбырлары, почтальоннар парлалга чагыдылгасын база чугулага көрүп келген. Кара-Хөл суурда почта салбырының начальниги Вера Хертек онаашкан ажылынга харысалгалыг, ыңчангаш чылдыңна парлалга чагыдылгасы сумуда эки болуп турар. Бо чылдың бирги чартында кара-хөлчүлөр 171 «Шын» солунну чагыдып алган. Кожуун төвү Тээли суурнуң (аңаа Тээли, Хемчик, Эр-Хавак сумулары хамааржыр) чурттакчылары 538 «Шын» солунну чартык чылда чагыткан, бо база багай эвес көргүзүп. Чагыдылганы почтальоннар Елена Бады, Болоя Салчак эки организастаан.

Кожуунуң харылзаа салбырының парлалга чагыдылгасы харыылаар оператору Аяна Чүдүк бодунуң ажылын ак сеткилдиг күүседип турар. Ооң билдиги ажылының ачызында парлалга чагыдылгасы кожуунда эки чоруп турар.

Парлалга чагыдылгасы кожуунда уламчылап турар.

Бистиң корр.

Бай-Тайга кожуун.

Россия Федерациязының күрүне шаңналдары-биле шаңнаар дугайында

Россия Федерациязының Президентизиниң ЧАРЛЫЫ

Хөй чылдарда үре-түннелдиг чогаадыкчы ажылы дээш «Россия Федерациязының алдарлыг чогаадыкчызы» хүндүлүг атты

Россияның Эртемнер академиязының Сибирь салбырының бойдус курлавырларын комплекстиг шингээдериниң Тывада институтунуң улуг эртем ажылдакчызы Николай Владимирович БУРДИНГЕ тыпсыр.

Россия Федерациязының Президентизи В.ПУТИН.

Москва, Кремль

2007 чылдың январь 19

ДЫҢНАДЫГ

Мөңгүн-Тайга кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязы Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Күрүне Думазында, Тыва Республиканың Улуг Хуралының палаталарында, Мөңгүн-Тайга кожуунуң Төлээлекчилер хуралында депутат мандаттарының хуваалдазынга кириштирген, кандидаттар даңзызын депшиткен политиктиг партияларга, соңгулда блоктарына, Мөңгүн-Тайга кожуунуң Төлээлекчилер хуралының бодунга, хөй-ниити каттыжыышкыннарына, чурттап, ажылдап, албан хаап, өөренип турар чериниң аайы-биле соңгукчуларга Мөңгүн-Тайганың №86 чаңгыс мандаттыг соңгулда округундан Тыва Республиканың Улуг Ху-

ралының ийги чыбыжының Төлээлекчилер палатазының депутатының соңгулдарының талазы-биле №100, 102 участок соңгулда комиссияларының составтарына кандидаттарлар талазы-биле саналдарны хүлээп эгелээниниң дугайында дыңнадып тур.

Устүнде айыттырган участок соңгулда комиссияларының составтарына саналдарны бо дыңнадыгны парлаан хүнден 2007 чылдың февраль 16-га чедир Тыва Республика, Мөңгүн-Тайга кожуун, Мугур-Аксы суур, Саны-Шири кудумчузу, 46, кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязы адресче кириер.

Мөңгүн-Тайга кожуунуң девискээр соңгулда комиссиязы.

Иелерден билдиришкин кирип эгелээн

Россияның Пенсия фондунуң Тыва Республикада эргеленче 250 муң рубльдиң хемчээлинге «ие капиталын» алырынга чаа божаан иелерден сес билдиришкин кирген. Үш билдиришкин Кызыл хоорайда чурттап турар иелерден, артканы — көдээниң чурттакчыларындан. Ол дугайында республиканың пенсия фондунуң эргелели дыңнаткан.

Фондунуң специалистериниң чугаалап турары-биле алырга, 2007 чылдың январьда 305 муң чурттакчылыг республикадан, 335 бичии уруглар төрүттүнген. Пенсия фондунуң эргелелинге айтырыг тургузуп келген баштайгы тыва херэжженерге, «ие капиталының» сертификадын алырынга бүртүкээн болгаш агар санның дугаарын ажыткан. Олче акша кирер болгаш ону уруг үш харлааже чедир шыгжаар.

Мал аарыы непереп турар

Бруцеллез аарыының непереп турар талазы-биле Тыва Россияда бирги черде чоруп турар. Ол дугайында Россияның көдээ ажыл-агый хай-

ХҮННҮҢ ДУРТУ ЧҮС ЧЫЛ АЖЫГ: медээлер булуңу

гааралының эргелелин калбак коллегия хуралында чугаалаан.

Кижилерге халдаан фактылар бадыкаттырган, олар колдуунда малчыннар болуп турар. Кызыл, Тес-Хем, Бай-Тайга болгаш Барыин-Хемчик кожууннарда мыйыстыг бода малдың бруцеллезтан аараан саны эң-не хөй болуп турар.

Оон-даа өске малдың айылдыг аарыы республикага демделеттинген турган. Эрткен чылын Шуурмакка Сибирь язвасындан аараан таварылга бүртүкеттинген. Убса-Нур хөлдүң девискээринге черлик куштарның куш гревинден аараан таварылгазы демделеттинген. Фитосанитарлыг хайгааралдың хемчээлинге эрткен чылын беш муң ажыг хыналдаларны чоруткаш, 869 хажыдышкыннарны илереткен.

Наталья Дойдаловна дээш бадылаңар!

«Чылдың сибиржизи» ат дээш конкурстуң тилекчизин тодарадыры-биле Интернетте бадылаашкын чоруп турар.

Бо удаада бистиң республикадан конкурстуң киржикчизинге

Наталья Дойдаловна Ажыкмаа-Рушеваны идип үндүрген. Ол ат дээш 34 кордакчы киржип турар. Оларның аразында РФ-тиң Президентизи В.Путин, француз аян-чорукчу Николя Ванье, актер Андрей Панин, хакас спортчу Полия Каскаракова, магнат Олег Дерипаска болгаш өскелер-даа.

Лориса Ооржак ийги черде

Херэжженер хүрежиниң 6-гы делегей маргылдаазына россиянар 5 алдын медальды чаалап алган.

Бо маргылдаага Лориса Ооржак ийги черни алган. Түннел маргылдаага Казахстандан келген Светлана Богатокка октадылган. Ниитизи-биле Россияның командазы 6 мөңгүн болгаш 6 хүлер медальды чаалап алган.

Бистиң корр.

Ажылы-биле шинчилелдерни холбап турар

(Төнчүзү. Эгеги 1-ги арында). Чыда эмнедип тургаш өлүп хоррап турар хоочу аарыг кижилериниң саны чамдык эмчи эвес улустун кирип турары шын эвес сан-чугагайлардан 3-4 катап эвээш дээрзин эмчи чугаалаан. Эрткен чылын эмнегениң ийи дугаар салбырга 35 кижиге, а бир дугаар салбырга 26 кижиге чок апарганын ол сагындырган.

Бо чорук Тыва Республиканың Чазаның бо аарыгны чыгарып-дырар сорулга-биле республиканың эмчилери-биле сөөлгү чылдарда ап чоруткан хемчеглериниң түннелинде чедип алдынган. Аарыгны эмээриниң болгаш аңаа хамаарыштыр шинчилелдер чорударына улуг дузаны Москваның болгаш Новосибирскиниң туберкулез аарыгының талазы-биле эртем-шинчилел институттары көргүзүп турар.

Туберкулез аарыгының талазы-биле Россия делегейге багай эвес көргүзүлгү. Чуртта бөмбүрзекте өкпе аарыг улустун чүгүле 1 хуузу чурттап турар. Аңаа бодаарга, кончук сайзыраңгай экономикалык АКШ-та, Канадада безин байдал элзэн нарын. Эң хөй өкпе аарыг улус Кыдатта, Индияда дээрзин эртемден эмчи демдеглээн.

Бо аарыг-биле демиселди эртем үндезининге даянып чорудуп турарының түннелинде, сөөлгү чылдарда чедип алдынган эки көргүзүлгү республиканың эмчилери, ооң иштинде эртемден эмчилер шын орукта чоруп ораарын А.Г.Матракин демдеглээн.

Дараазында айтырыг демографтыг байдалга хамаарыштыр салдынган. Ийи болгаш оон-даа хөй уругну божан ие кижиге көрдүгү капитал акша республикага уруг-дарыгының хөй төрүттүнер чорунга чедирер, ол чорук социал-экономикага байдалы нарын-зымаар республикага медицина талазы-биле эки түннелинде болуп бе дээн айтырыг медицина эртемнериниң кандидаттары Аяс Сергеевич Маады биле Александр Георгиевич Матракин олар харыылааннар. Демографияга хамаарыштыр алыр болза, Тывага ооң өзүлдезиниң аргазы бар. Миллиард чурттакчылык күрүнелер-биле республиканың чурттакчы чонунун санын канчал дөңзээр. Ынчангаш оларда ышкаш демографтыг чидиг айтырыг республикада амдызында турбайн турар.

Россияда чылда барык 1 миллион чедир кижиге яңы-бүрү чылдаганнарны уруундан өлүп турар, ооң түннелинде чурттуң

удуртулгазы чонунун чайгаар өзер чоруун мурнунда эрги турган денелче көдүрер сорулганы салган. Бир эвес улус шак мындыг шигбиле өлүп хорраар чүве болза, удавас ажылдаар кижиге чуртка артпас. Ынчангаш чурттуң удуртулгазы Россияны иштинде демографтыг байдалче сөөлгү үеде улуг кичээнге салып турары ол, а бистиң ышкаш бичии республикага чонунун санының өзүлдези кандыг-даа багай салдарлыг болбас дээрзин эмчилер демдеглээннер.

Республикага өг-бүлө эмчилериниң институтун сайзырадырының талазы-биле кандыг хемчеглер алдынып турарының дугайында айтырыгга РФ-тиң Албан медицина камгаладылганының ТР талазы-биле фондунда салбыр эргелекчизи Жанна Бораевна Монгуш харыылаан. Ооң 2 чыл чоруткан шинчилел ажылының темазы — республиканың үндезин чурттакчызының өг-бүлезиниң кадыкшыл байдалын, омур-хевирин шинчилеп көөрү, аңаа эмчи дузазын эртемге үндезилеп чедирери болгаш медицина талазы-биле комплекстиг үнелелди бээри болур.

Өг-бүлө азы ниити практиканың эмчилерин белеткээриниң талазы-биле ТР-ниң Кадык камгалал яамызы элзэн хөй ажылды кылып чорутканының түннелинде, 2004 чылдан бээр, 19 эмчини белеткээн, оларның 16-зы республиканың хоорайларына болгаш кожуннар-нарына ажылдаар. Республикада өг-бүлө бүрүзү бодунга тааржыр сертификат алган өг-бүлө эмчинин шилип алырына чедир үе арай эрте-даа болза, бо мындыг холуш-как мергежилдик эмчилер институту республикага херек, келир үелиг деп чүвени амыдырал көргүзе берген. — Чижээ, Сукпак биле Черби суурда өг-бүлө эмчилери ажылдап эгелзэн — деп, Жанна Бораевна чугаалаан.

Республиканың №1 эмнегезиниң эндоскопия салбырының эргелекчизи, м.э.к. А.С. Маадыга республикада ижин рагыга хамаарыштыр кандыг шинчилелдер чоруттунуп турарының дугайында айтырыг салдынган. Бо аарыг талазы-биле Тыва Россияда бирги черде турар дээрзин ол хомудал-биле демдеглээн. Ооң чылдагааны, шыны херек, билдинмес деп эмчи миннинген, ынчан кээрге, бо аарыг талазы-биле тускай шинчилел кылып болза эки дээрзин эмчи айыткан.

Аарыгны микроскоптук деңгел турда, эрте эмнеп эгелзери чугулазын эртемден чугаалаан.

Бо аарыгның эмнээшкининиң бүгү хевирлерин, ооң иштинде аар өртектиг химиялык терапияны, кезишкини республиканың эмнелге черлеринге бо хүннерде чорудуп шыдавазындан, чамдык аарыг улустун сонгаарда хоорайларже чоруп турарының кол чылдагааны ол деп, Аяс Сергеевич чугаалаан. Ынчалза-даа бо эмчи бодунун шинчилел ажылдары-биле сөөлгү ийи чыл иштинде дөрт улуг грантыны ойнап алгаш, 2 миллион рубль өртектиг эмчи дериг-херекселдин салбырында салдырган. Бо талазы-биле шинчилел болгаш эмнээшкин ажылдары уламчылап турар, чаа эмчи дериг-херекселдери садып алырының аргалары ам-даа бар. Ол дугайында А.С.Маады үстүнде айтырыгга харыылап тургаш демдеглээн.

Республиканың №1 эмнегезиниң кардиолог эмчизи, м.э.к. Надежда Соскур-ооловна Ооржак чүрек-дамыр аарыгларына хамаарыштыр кандыг шинчилел ажылдары чоруп турарына харыылап тургаш, сөөлгү чылдарда ол аарыгдан аарып турарларның саны 49 хуу өскенин демдеглээн. Чүрек-дамыр-биле холбашкан аарыглар «аныяксаан»: мырнай шериг чоруур назылыг оолдар аразындан безин ыңдыг аарыгларны илередип турар. Аарып турар кижилериниң 80-90 хуузу 40-50 хар назылыг кижилер болуп турары хомуданчыг деп ол чугаалаан.

Уруглар ортузунда халдавырлык гепатит болгаш баар циррозу аарыгының байдалының дугайында айтырыгга халдавырлык аарыглар эмчизи Анна Александровна Сарыглар харыылаан. Ооң шинчилелдериниң түннелдери-биле алырга, эрткен чылын бо аарыг-биле аарааннарның саны бичии кызырылган. Ынчалза-даа айтырыг республикада чидиг хевээр артпышаан. Уруглар хирлиг холдуң чылдагааны-биле Россияның өске регионнарына бо-даарга, А гепатиттен 3-4 катап хөй аарып турар. Гепатит аарыгының сөөлгү чалбыгызы Кызыл кожуунга демдеглеттинген.

Парлалга конференциязынга медицинаның генетика, травматология болгаш ортопедия адырларына, ылаңгыя эмчи дериг-херекселдериниң эртемге даянган бүдүрүлгезинге хамаарышкан айтырыглар база салдынган болгаш делгеренгей харыылар алдынган.

Бистиң корр.

Национал төлевилел Көдээ школада боттандырылг

Чуртта чоруп турар «Өөредилге» национал төлевилелди амыдыралга боттандырабы-биле Барыын-Хемчик көжуунунун Бижиктиг-Хая ортумак школазы элзэн ажылдарны кылып чорудуп турар. Уруг-дарыгга эки бижик-билиг бээринге чедишкиннери дээш школа эрткен чылдың төнчүзүнде национал төлевилелдин шугуму-биле школачылар сөөртүр чаа автобусту алганы оларга улуг деткимче болган. Бо бүгү школа директору Г.Н.Сендаштын, өөредилге эргелекчизи Н.Д.Хомушкунун эки ажылының демдээ. Өөредилге албан чери-биле бижик харылзааны сумунун чагырга чери, даргазы А.М.Оюн тудуп турары демдеглексенчиг.

Бижиктиг-Хая ортумак школазында бо өөредилге чылында 96 өөреникчи хаара туттунган, ында 20 ажыг башкы ажылдап турар. Бо хүннерде уругларның кичээл үзер чоруу чок, а билинини ниити шынарының көргүзүү 42 хуу.

Школаның бүгү башкыларының дөртү бирги категорияның башкылары. 2005-2006 өөредилге чылында 5 башкы Кызылга билин беидип өөренип чораан. Бо чылын билиг бедидериниң талазы-биле ажыл уламчылаар.

«Өөредилге» национал төлевилелди чүгүле чурт болгаш республика чергелиг кылдыр боттандырабайн турар болгай. Аңаа муниципалдыг тургузулгалар база илдепкейлиг киржип турар. Бистиң Барыын-Хемчик көжуунун чагыргазы база кыдыгына артпаан. Кожуун чергелиг «Эң эки ажылдыг башкы» деп конкурса школаның өөредилге эргелекчизи, химия-биология башкызы Надежда Дыртыковна Хомушка киришкеш, 15 муң рубль-биле шаңнаткан. «Эң эки класс удуртукчузу» конкурса Анфиса Владимировна Оюн тиелекчи болгаш, 6 муң рубль-биле шаңнатканы өөрүнчүг. Бо-ла шаңналга Шораана Бавуевна Монгуш база эки көргүзүлгүлер болуп, 2 муң рубльге төлептиг болган. Көдээ черде ажылдап, чурттап чоруур эки ажылдыг башкыларга кожун чагыргазының талазындан ол улуг дуза деп чүве билдингир.

Школаның чамдык өөреникчилери башкыларының ажылындан

дудак чокка чедишкиннерлиг өөренип турарлар. Чижээ, информатика эртемине кожун олимпиадазынга 11-ги класстың өөреникчизи Ирина Сендаш киришкеш, 3 муң рубльдин шаңналын алган. Ону информатика башкызы Надежда Максимовна Саая эки белеткээни моон-на көскү.

Ол-ла школачы олимпиадага химия эртемине 11-ги класстың Орланмаа Салчак, эрге-хоойлу эртемине 9-ку класстың Меңги Түкежик тиелекчи болганнар.

Школа коллективи чүгүле кончук эки демдектерге өөренип турар 5-ки класстың Буяна Сааяга, 6-гы класстың Айдың Сарыгларга чоргаарлары. Эки өөредилгелиг уругларның ниити саны 38 дээрге, улуг эвес школага багай эвес көргүзүг деп бодаар мен.

Школаның эрткен чылгы доозукчуларындан 5 кижиге эмчи училищезинче дужаап кирип алган өөренип турар. Черле ынчаш бо школаның доозукчуларының аразында сөөлүнде барып дээди болгаш ортумак тускай эртемниг эмчи болганнар элзэн хөй. Оларның чамдыктарына Анюта Көгелди, Элла Кууларны, Рада Монгушту, Рита Монгушту, Людмила Кууларны дээш, өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Бо өөредилге чылынга, ооң иштинде кышкы одалга сезонунга школа багай эвес белеткенген. Өөредилге оран-савазы чылыг болгаш чырык. Корум-чурум үрээр уруглар даңзызында өөреникчи чок. 2-11 класстың өөреникчилери школа администрациязының шиитпири-биле буфеттен чемненип турар. Аш-чем кылып турар продуктуларының ногаа аймаан уруглар боттарының школазының дузалал ажыл-агыйына өстүргени мактанчыг. 1-ги класстың ада-иелериниң дузазы-биле хүннүн-не изиг чембиле чемгерип турарын маңаа аңгы демдеглээн.

Бо-ла бүгү ажылдар бир көдээ школаның башкыларының «Өөредилге» национал төлевилелди тодаргай черге багай эвес боттандырып турарының херечизидир.

Допар-оол ХОМУШКУ, күш-ажылдыг хоочуну.

Тыва Республиканың Чазак Даргазының ЧАРЛЫКТАРЫ

В.С. Чаж-оолга класс чергезиниң эрге-дужаалын тыпсыр дугайында

Тыва Республиканың Чурттакчы чонну ажылга хаара тудар күрүне албанының агентилелиниң директору **Виталий Сергеевич Чаж-оолга** Тыва Республиканың 3 класстың чингине күрүне чөвүлекчизи деп класс чергезиниң эрге-дужаалын тыпсыр.

Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.ООРЖАК.

Кызыл хоорай
2007 чылдың январь 26 № 28

Тыва Республиканың Чазак Даргазының чамдык чарлыктарына өскерилгелер болгаш немелделер кирир дугайында

1. Тыва Республиканың Чазак Даргазының 2002 чылдың апрель 16-да «Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязын тургузар дугайында» № 3 Чарлыгына дараазында өскерилгелерни болгаш немелделерни кирир:

а) Чарлыктың 2 пунктузун дараазында эдилгелиг бижири:

«2. Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының Удуртукчузу дөрт оралакчыларлыг, ооң иштинде бир бирги оралакчылыг болуп деп доктаадыр»;

б) 4 пунктта «73» деп санны «76» деп сан-биле солуур;

в) Чарлык-биле бадылаан Канцелярия тургузуунга: дараазында уткалыг 3 болгаш 14 пунктуларны немээр:

«3. Тыва Республиканың Чазак Даргазының Канцеляриязының Удуртукчунун бирги оралакчызы - 1 кижиге»;

«14. Күрүне чажыдының болгаш информация камгала-лының килдизи - 2 кижиге»;

3 - 16 пунктуларны 4 - 18 пунктулар деп санаар.

2. Тыва Республиканың Чазак Даргазының 2005 чылдың январь 20-де «Тыва Республиканың девискээринге Хамааты камгалал ажыл-чорудулганын хандыраар, чурттакчы чонну болгаш девискээрни онза берге байдалдардан камгалаар, өрттен айыыл чок болурун хандыраар талазы-биле агентилелдин айтырыглары» № 102 Чарлыгына дараазында өскерилгелерни кирир:

Чарлыктың 5 пунктузун мындыг эдилгелиг кылдыр бижири:

«5. Тыва Республиканың ХК болгаш ОБ агентилелиниң ажылдакчыларының кызыгаарлаан үстүкү саны 116,5, ооң иштинде: 2-зи - күрүнениң хамааты албан-хаакчылары, 114,5 - ХК».

3. Тыва Республиканың Чазак Даргазының 2005 чылдың июль 27-де «Тыва Республиканың күсөкчи эрге-чагыргазының органнарының тургузуунун дугайында» № 196 Чарлыгына дараазында немелделерни кирир:

Чарлыктың 1 капсырылганында:

«Ямылар» дээн кезекке «Тыва Республиканың Москва хоорайда доктаамал төлээ чери» деп одуругну немээр, «Тыва Республиканың Москва хоорайда доктаамал төлээ чери (агентилел)» деп одуругну «Күсөкчи эрге-чагырганың өске органнары» деп кезектен уштур;

«Тыва Республиканың күрүнениң экология контролюнун албаны» деп одуругга «экология» деп сөстүн соонга «болгаш геология» деп сөстөрнү немээр.

4. Тыва Республиканың Чазак Даргазының 2006 чылдың декабрь 29-та «2007 чылда Тыва Республиканың күсөкчи эрге-чагыргазының органнарының эргелел аппарадының

кызыгаарлаан үстүкү санының дугайында» № 215 Чарлыгына дараазында өскерилгелерни болгаш немелделерни кирир:

«Тыва Республиканың күрүнениң экология контролюнун албаны» деп одуругга «экология» деп сөстүн соонга «болгаш геология» деп сөстөрнү немээр.

«Тыва Республиканың саң-хөө-бюджет хайгааралының талазы-биле албаны» деп одуругун дужунда 4 графада «12» деп саны «2» деп сан-биле солуур.

5. Тыва Республиканың Чазак Тыва Республиканың нормативтиг эрге-хоойлу актыларын бо Чарлыкка дүүштүренин дугайында саналды кирир.

6. Бо Чарлык аңаа ат салган хүнден эгелеп күштүг болуп кирир.

Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.ООРЖАК.

Кызыл хоорай
2007 чылдың январь 29 № 30

«Тыва Республиканың эртемниң алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты В.А. Ламинге тыпсыр дугайында

Республикага эртем кадрларын белеткеп бээринге улуг салышкыны база хөй чылдарда үре-түннелиг ажылы дээш **Тыва Республиканың эртемниң алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты** РЭА-ның төөгү, филология болгаш философияның Каттышкан институтунда Төөгү институтунун директору **Владимир Александрович Ламинге** тыпсыр.

Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.ООРЖАК.

Кызыл хоорай
2007 чылдың февраль 2 № 33

Сөөлгү үед «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелди амыдыралга боттандырат дээш ТР-ниң Кадык камгалал яамызы болгаш тус черлерде турар участок эмнелгелери тодаргай хемчеглерни ачорудуп эгелзэн. Ол талазы-биле боттат ажилдар чон ортузунда чоруп, чурттакчы чоннуң кадыын камгалаар дээш тодаргай ажилдар чоруп турар.

Эрткен неделяда Тываның бир ыраккы булуңунун азы өскээр чугаалаарга, Бай-Тайга кожуунун Кара-Хөлдүн участок эмнелгезиниң коллективи, Кызыл кожуунун Сукпак участок эмнелгезинге арга-дуржулга солчуп чорааннар. Мында солун чүүлдер хөй, бирээзи Тываның кыдыг-кызыгаарында чыдар, өскези республиканың найысылалындан 15 км черде турар. Ынчангаш Кара-Хөлдүн участок эмнелгезиниң ажилдакчыларының арга-дуржулга солчуп келгени таварылга

звес.

Сукпак участок эмнелгезиниң эмчилериниң «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелди канчаар боттандырып турарын база өг-бүлө эмчизиниң дугайында эмнелгениң улуг эмчизи Аяна Болатовна Монгуш ырак черден келген коллегаларынга бодунуң коллективиниң ажил-ижин таныштырып, канчаар ажилдап турарын, ылаңгыя «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелди амыдыралга боттандырат талазы-биле ачорудуп турар хемчеглерин, тодаргай чижекке кирип тургаш чугаалап берген. Ооң соонда эмчи сестралары, акушеркалар, ажил-агый эргелекчилери тус-тузунда арга-дуржулганын солушканнар.

«Кадыкшыл» национал төлөвилелди өг-бүлө эмчизи деп уг-

ланышкын-биле боттандырат дыка эптиг болуп турар деп түнелге келгеннер. Аарыг-даа, кадык-даа улуг-биче кижилерни чаңгыс эмчиге төрүмелинден эгелеп хайгаарап көөрге эптиг болуп турар. Сукпактын участок эмнелгезинде улусчу медицина, эм оьтар-биле аарыг кижилерни эмнеп турарын болгаш ону канчаар ажылгаарын көргүзүп материалдарында чараштыр бижээш азып кааны аарыг-даа кижилерге, чурттакчы чонга таарымчалыг болуп турар.

Кара-Хөл участок эмнелгезиниң өг-бүлө эмчизи Долаана Давнова Хертек, сестрала Билчиңмаа Хертек, Байлак Мазылай, Долаана Каадыр, Азиймаа Хертек, Зинаида Хертек, Фаина Дагба, ажил-агый эргелекчизи Кара-Кыс Хертек арга-дуржулга солчулга-

зынга киржип, коллегаларының ажил-ижи-биле танышканнар. Олар Сукпак эмнелгезиниң чыдып эмнедир амбулаториязының ажилы-биле база танышканнар. Шынап-ла, олар бо удаада арга-дуржулга солчуп келгеш, коллегаларындан дыка хөй чүүлдерни өөренип алган. Ол дугайында Кара-Хөл участок эмнелгезиниң ажил-агый эргелекчизи Кара-кыс Ленчаева чугаалап турду.

«Кадыкшыл» национал төлөвилелдин хемчээлинге дүүштүр чорудар немелде тарылгалар, чурттакчы чоннун долу эмчи шинчилгезин чорударына, кайы-даа участок эмнелгелеринде берге-дээштинер бар, ылаңгыя кыварчаар материалдарның чедишпези деп түнелди үндүргеннер.

Кара-Хөлдүн участок эмнелгезиниң эргелекчизи Долаана

Хертек бодунуң ажилдакчыларына республиканың бир чүгээр ажилдыг участок эмнелгезиниң ажилы-биле таныштырып, арга-дуржулганын солуштуруп турары, ылап-ла национал төлөвилелди амыдыралга боттандырат дээш туржуп турар эмчилерниң бирээзи деп эскердим.

Бир звес бо ийи участок эмнелгелери шак-ла мындыг чогадыкчы базым-биле ажилдап, чурттакчы чоннун кады дээш могаг-шылаг чок ажилдаар болза, национал төлөвилелдин акшаландырышкыны-биле келир чылын 600 муң рубльдин автотранспорту-биле болгаш эмнелгениң чаа дериг-херекселдери-биле шаңнадып болур кордакчыларның санынче кирип болур деп идегел тургустунуп кээр чорду. Сергей Хертек.

АРГА-ДУРЖУЛГА СОЛУШКАННАР

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

«Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелди 2006 чылда боттандыратының шугуму-биле «Чурттакчы чоннун диспансеризастаашкынын эң эки организастап чорутканы дээш» база «Чурттакчы чоннун иммунизаастаашкынын эң эки организастап чорутканы дээш» Тыва Республиканың Чазак Даргазының шаңналын тыпсырының дугайында

2007 чылдың январь 22

№ 93 Кызыл хоорай

«Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелди 2006 чылда боттандыратының шугуму-биле «Чурттакчы чоннун диспансеризастаашкынын эң эки организастап чорутканы дээш» база «Чурттакчы чоннун иммунизаастаашкынын эң эки организастап чорутканы дээш» Тыва Республиканың Чазак Даргазының шаңналын тыпсырың бадылаарының дугайында Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың январь 16-да №53 доктаалының күүселдези-биле база Тыва-Республикага «Кадыкшыл»

мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелди 2006 чылда боттандыратының идепкейлиг киришкен муниципалдыг тургузулар администрацияларының, эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң удуртукчулары шаңнап-мактаар сорулга-биле Тыва Республиканың Чазаның ДОКТААДЫРЫ БОЛЗА:

1. Кадык камгалал адырынга Тыва Республиканың Чазак Даргазының шаңналын тыпсырының талазы-биле Тыва Республиканың чанында Конкурс комиссиязының

шиитпирин бадылаар (капсырган).

2. Тыва Республиканың Чазаның 2006 чылдың январь 16-да №53 доктаалында дүүштүр Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының чарыгдалдар дөзевилелинде көрдүнгөн өңчү-хөреңгиниң кызыгаары-биле Тыва Республиканың Чазак Даргазының акша шаңналарын тыпсырыңга саң-хөө хөреңгизин Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызынга аңгылап бээр.

3. Парлалга болгаш массалыг комму-

никациялар талазы-биле агентилели бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының күсели-биле парлаар.

4. Бо доктаалдың күүселдезиниң контролон Тыва Республиканың Чазак Аппарадының мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелдерни боттандыратының талазы-биле эргелелге дагзыр.

Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.ООРЖАК.

Кадык камгалал адырынга Тыва Республиканың Чазак Даргазының шаңналын тыпсырының талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның чанында Конкурс комиссиязының ПРОТОКОЛУ

2006 чылдың январь 19

№1 Кызыл хоорай

Олурушканнар:
Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының сайыды, даргазы - Кудерек Б.К.
Тыва Республиканың Чазак Аппарадының мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелдерни боттандыратының талазы-биле эргелелдин килдис начальниги, секретарь - А.А. Васильева.

Тыва Республиканың кадык камгалалының сайыдының бирги оралакчызы - А.Ш. Бодур-Ооржак.

Тыва Республиканың Чазак Аппарадының мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелдерни боттандыратының талазы-биле эргелел начальниги С.Д. Донгак.

Тыва Республиканың кадык камгалалының сайыдының оралакчызы Т.М.-Н. Ондар.
Ыяап-ла медицина камгаладылганының Тыва Республика фондузунуң күүсекчи директору - Т.И. Первухина.

Россия Федерациязының Социал камгаладылга фондузунуң Тыва Республика талазы-биле девискээр салбырының удуртукчузунуң оралакчызы - О.Н. Бегзи.

Россияның Кадык камгалал хайгаарал эргелелиниң Тыва Республика талазы-биле удуртукчузу А.А. Шимит.

«Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелди 2006 чылда боттандыратының шугуму-биле «Чурттакчы чоннун диспансеризастаашкынын эң эки организастап чорутканы дээш» база «Чурттакчы чоннун иммунизаастаашкынын эң эки организастап чорутканы дээш» Тыва Республиканың Чазак Даргазының шаңналын тыпсырың бадылаарының дугайында Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың январь 16-да №53 доктаалында дүүштүр «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелдин 2006 чылда күүселдезиниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузуларының рейтингилериниң түннелдерин болгаш муниципалдыг тургузуларының чурттакчы чонунуң

кадыкшыл байдалын көргүзүп турар негелделерни Комиссия көргөн:

- өзүлде;
 - ниити өлүп-хораар чорук;
 - чайгаар өзүлде;
 - иелерниң өлүп-хораар чоруу;
 - бичии чаштарның өлүп-хораар чоруу;
 - «Кадыкшыл» мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелди боттандыратының талазы-биле администрацияның хүлээп алганы шиитпирлерниң бары;
 - чурттакчы чоннун немелде диспансеризастаашкынын талазы-биле нормативтиг-методика документилерниң бары;
 - хоралыг байдалдыг ажилдарда ажилдап турар боорда, диспансеризацияга таваржыр уjurлуг ажилдакчыларның 95-тен эвээш звес хуузун хаара тутканы;
 - профессионал аарыгларның чогу;
 - эмнелге-профилактиктиг албан чериниң ук ажил-чорудулганы чорудуп болурунга (диспансеризация чорударында) чөпшээрелиниң бары;
 - эмчи кадрлар-биле хандырылга;
 - бир хонукта өлүп-хораар чорук;
 - дүрген эмчи дузазы кыйгыртырын эвээжээни;
 - эмнелге-профилактиктиг албан черинге сөөлгү 3 чылда эмнээшкин эрткен кижилерниң кадыкшыл байдалының көргүзүлгелериниң кудулавайн турары;
 - онкологтуг аарыглар ханылаан таварылгаларның саны;
 - онкологтуг аарыглар, өкпе аарыын, чигир аарыын эге чадазында тодаратканы;
 - чурттакчы чоннун талазындан сөөлгү 3 чылда үндезинниг хомудалдар чогу.
- Профилактиктиг тарышкынарның, база ол ышкаш грипптиң национал календарь шугуму-биле немелде иммунизация эрттирерин көргүзүп турар негелделер

ШИИТПИРЛЭЭНИ БОЛЗА:

1. Мурнады хөгжүдөр «Кадыкшыл» на-

ционал төлөвилелди 2006 чылда боттандыратының шугуму-биле «Чурттакчы чоннун диспансеризастаашкынын эң эки организастап чорутканы дээш» номинацияга шаңналарны тыпсыр:

Тыва Республиканың муниципалдыг тургузуларының удуртукчуларының аразыңга:

1-ги чер - Өвүр кожуун (А.С. Куулар) - 15 муң рубль

2-ги чер - Каа-Хем кожуун (А.А. Салчак) - 10 муң рубль

3-кү чер - Би-Хем кожуун (В.Н. Гончаров) - 5 муң рубль

Эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң кол эмчилериниң аразыңга:

1-ги чер - Республиканың консультациялыг диагностика поликлиниказы (У.А. Ондар) - 10 муң рубль

2-ги чер - Өвүр кожуунуң төп эмнелгези (В.Н. Куулар) - 7 муң рубль

3-кү чер - Каа-Хем кожуунуң төп эмнелгези (А.Т. Томачаков) - 5 муң рубль

Эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң аразыңга:

Республиканың консультациялыг диагностика поликлиниказы (У.А. Ондар) - 84 муң рубль.

2. Мурнады хөгжүдөр «Кадыкшыл» национал төлөвилелди 2006 чылда боттандыратының шугуму-биле «Чурттакчы чоннун иммунизаастаашкынын эң эки организастап чорутканы дээш» номинацияга

Даргазы

Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызының сайыды Б.К. Кудерек

Секретары

Тыва Республиканың Чазак Аппарадының мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелдерни боттандыратының талазы-биле эргелелдин килдис начальниги А.А. Васильева

Тыва Республиканың кадык камгалалының сайыдының бирги оралакчызы А.Ш. Бодур-Ооржак

Тыва Республиканың Чазак Аппарадының мурнады хөгжүдөр национал төлөвилелдерни боттандыратының талазы-биле эргелел начальниги С.Д. Донгак

Тыва Республиканың кадык камгалалының сайыдының оралакчызы Т.М.-Н. Ондар

Ыяап-ла медицина камгаладылганының Тыва Республика фондузунуң күүсекчи директору Т.И. Первухина

Россия Федерациязының Социал камгаладылга фондузунуң Тыва Республика талазы-биле девискээр салбырының удуртукчузунуң оралакчызы О.Н. Бегзи

Россияның Кадык камгалал хайгаарал эргелелиниң Тыва Республика талазы-биле удуртукчузу А.А. Шимит.

шаңналарны тыпсыр:

Тыва Республиканың муниципалдыг тургузуларының удуртукчуларының аразыңга:

1-ги чер - Каа-Хем кожуун (А.А. Салчак) - 15 муң рубль

2-ги чер - Сүт-Хөл кожуун (М.Б. Донгак) - 10 муң рубль

3-кү чер - Таңды кожуун (С.Ч. Ондар) - 5 муң рубль

Эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң кол эмчилериниң аразыңга:

1-ги чер - Каа-Хем кожуунуң төп эмнелгези (А.Т. Томачаков) - 10 муң рубль

2-ги чер - Сүт-Хөл кожуунуң төп эмнелгези (М.М. Турчина) - 7 муң рубль

3-кү чер - Таңды кожуунуң төп эмнелгези (М.Т. Оюн) - 5 муң рубль

Эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң аразыңга:

Каа-Хем кожуунуң төп эмнелгези (А.Т. Томачаков) - 84 муң рубль.

3. Кадык камгалал адырынга Тыва Республиканың Чазак Даргазының шаңналын тыпсырының талазы-биле Тыва Республиканың Чазаның чанында Конкурс комиссиязының шиитпирин Тыва Республиканың Чазаның 2006 чылдың январь 19-туң калбак хуралыга чүүлдүгзүнүп көөрү-биле кирир.

4. Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызы тирикчилерге шаңналарны байырлыг байдалга тыпсырын харыылаар.

«Кадыкшыл» деп мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле рейтингизиниң дугайында

Кызыл, 2007 чылдың, январь 22, №94

Тыва Республиканың Чазааның 2006 чылдың июль 6-да №842 «Тыва Республикага «Кадыкшыл» деп мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарының талазы-биле муниципалдыг тургузугларының (кожууннарның, хоорай округтарының болгаш чурттакчылыг черлериниң) рейтингизин тодарадырының методиказын бадылаарының дугайында» доктаалыга дүүштүр Тыва Республиканың Чазааның ДОКТААДЫРЫ БОЛЗА:

1. Доктаалга кошкан:

- «Кадыкшыл» деп мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле каттыштырган рейтингизин;
- чурттакчы чоннуң кадыкшылының байдалын көргүзүп турар көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле рейтингизин;
- муниципалдыг бюджеттин акша-хөрөңгилериниң күсели-биле эмнелге албан

черлерин эмнелге дериг-херекселдери-биле болгаш санитар автотранспорту-биле чүмнээриниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле рейтингизин;
- вакцинацияны чорударының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле рейтингизин;
- 35 хардан 55 хар чедир ажылдап турар

хамаатыларның немелде диспансерлээш-кинин чорударының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле рейтингизин бадылаар.

2. Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызы Парлалга болгаш массалыг харыл-заалар агентилели-биле кады бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. ООРЖАК.

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың январь 22-де №94 доктаалы-биле бадылаан

«Кадыкшыл» деп мурнады хөгжүдөр национал төлевилелди боттандыраарының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле КАТТЫШТЫРГАН РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнуң чагырга даргазының ФАА	Кожууннарның, Кызыл, Ак-Довурак хоорайларның Төлээлекчилер хуралдарының даргалары	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	Балл	Ээлзэн чери
Өвүр Кызыл хоорай	Куулар А.С. Донгак Д.К.	Саая Ш.Д. Ананьин Ю.Ю.	Куулар В.Н. Оюн С.Д., Кашпык-оол В.Х., Ондар У.А.	51 50	1 2
Эрзин Каа-Хем Бии-Хем Улуг-Хем Барыын-Хемчик Кызыл кожууну Мөңгүн-Тайга Бай-Тайга Чаа-Хөл Таңды Тес-Хем Чеди-Хөл Сүт-Хөл Чөөн-Хемчик Тере-Хөл Тожу	Дамдын Б.А. Салчак А.А. Гончаров В.Н. Пюрюна В.К. Идам-Сюрюн И.С. Ондар С.К. Салчак С.Ө. Хертек Д. Ш.-Д. Балбан-оол Д.К. Ондар С.Ч. Чооду В.Д. Дартай-оол Н.И. Донгак М.Б. Түлүш А.Н. Санчат А.С. Торжу В.К.	Кур А.Д. Анчи М.М. Анпилогова Е.Б. Дамдын В.Д. Томбулак В.С. Монгуш А.Х. Намы Ш.И. Кочаа С.Х. Седен А.М. Куулар Е.М. Санчат С.А. Сүктер-оол В.Д. Монгуш Э.Б. Түлүш А.Н. Шижээ Л.И. Баран У.Ч.	Хайбы С.Б. Томочаков А.Т. Артык-оол А.С. Монгуш М.К. Күжүгет Л.К. Сенди В.В. Куулар С.Д. Чудан-оол Р.М. Суваң П.Т. Оюн М.Т. Чооду Ч.Г. Монгальби С.К. Турчина М.М. Куулар Х.Б. Түмен-Байыр О.В. Байкара В.Н.	47 47 46 45 43 41 38 37 36 36 32 31 30 28 19	3-4 3-4 5 6 7 8 9 10 11-13 11-13 14 15 16 17 18

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың январь 22-де №94 доктаалы-биле бадылаан

Чурттакчы чоннуң кадыкшылының байдалын көргүзүп турар көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнуң чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	Балл	Ээлзэн чери
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	Оюн С.Д., Кашпык-оол В.Х., Ондар У.А., Хопуя Ш.Х.	42	1
Улуг-Хем Эрзин Өвүр Каа-Хем Бии-Хем Барыын-Хемчик Кызыл кожууну Мөңгүн-Тайга Бай-Тайга Чаа-Хөл Тес-Хем Таңды Чеди-Хөл Сүт-Хөл Тере-Хөл Чөөн-Хемчик Тожу	Пюрюна В.К. Дамдын Б.А. Куулар А.С. Салчак А.А. Гончаров В.Н. Идам-Сюрюн И.С. Ондар С.К. Салчак С.Ө. Хертек Д. Ш.-Д. Балбан-оол Д.К. Чооду В.Д. Ондар С.Ч. Дартай-оол Н.И. Донгак М.Б. Санчат А.С. Түлүш А.Н. Торжу В.К.	Монгуш М.К. Хайбы С.Б. Куулар В.Н. Томочаков А.Т. Артык-оол А.С. Күжүгет Л.К. Сенди В.В. Куулар С.Д. Чудан-оол Р.М. Суваң П.Т. Чооду Ч.Г. Оюн М.Т. Монгальби С.К. Турчина М.М. Түмен-Байыр О.В. Куулар Х.Б. Байкара В.Н.	41 41 39 35 34 33 33 32 29 28 26 24 22 21 20 20 13	2-3 2-3 4 5 6 7-8 7-8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

Чаш уругларның төрүттүнер чоруунуң көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнуң чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамикасы, %	Шупту баллдары
Барыын-Хемчик Тожу Тере-Хөл Улуг-Хем	Идам-Сюрюн И.С. Торжу В.К. Санчат А.С. Пюрюна В.К.	Күжүгет Л.К. Байкара В.Н. Түмен-Байыр О.В. Монгуш М.К.	20,8 21,2 21,6 20,6	22,4 22,3 26,7 21,4	+7,7 +5,2 +23,6 +3,9	7 7 7 7

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнуң чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамикасы, %	Шупту баллдары
Өвүр Каа-Хем Мөңгүн-Тайга Чаа-Хөл Сүт-Хөл Чөөн-Хемчик Тес-Хем Таңды Кызыл кожууну Бии-Хем Бай-Тайга Эрзин Кызыл хоорай Чеди-Хөл	Куулар А.С. Салчак А.А. Салчак С.Ө. Балбан-оол Д.К. Донгак М.Б. Түлүш А.Н. Чооду В.Д. Ондар С.Ч. Ондар С.К. Гончаров В.Н. Хертек Д. Ш.-Д. Дамдын Б.А. Донгак Д.К. Дартай-оол Н.И.	Куулар В.Н. Томочаков А.Т. Куулар С.Д. Суваң П.Т. Турчина М.М. Куулар Х.Б. Чооду Ч.Г. Оюн М.Т. Сенди В.В. Артык-оол А.С. Чудан-оол Р.М. Хайбы С.Б. Хопуя Ш.Х. Монгальби С.К.	17,7 16,3 21,7 20,2 26,1 22,7 27,7 17,9 19,7 14,9 19,6 19,6 18,0 17,4	19,1 17,2 25,0 19,0 22,8 19,2 23,0 18,3 19,1 17,3 19,1 20,0 18,1 15,4	+7,9 +5,5 +15,2 -5,9 -12,6 -15,4 -16,9 +2,2 -3,0 +16,1 -2,6 +2,0 +0,6 -11,5	6 5 7 3 5 4 5 5 4 5 4 6 5 2

Ниити өлүп-хораар чоруктуң көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнуң чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамикасы, %	Шупту баллдары
Өвүр Улуг-Хем Эрзин Бай-Тайга Барыын-Хемчик Сүт-Хөл Мөңгүн-Тайга Чаа-Хөл Кызыл хоорай Бии-Хем Чөөн-Хемчик Тес-Хем Чеди-Хөл Таңды Кызыл кожууну Тере-Хөл Каа-Хем Тожу	Куулар А.С. Пюрюна В.К. Дамдын Б.А. Хертек Д. Ш.-Д. Идам-Сюрюн И.С. Донгак М.Б. Салчак С.Ө. Балбан-оол Д.К. Донгак Д.К. Гончаров В.Н. Түлүш А.Н. Чооду В.Д. Дартай-оол Н.И. Ондар С.Ч. Ондар С.К. Санчат А.С. Салчак А.А. Торжу В.К.	Куулар В.Н. Монгуш М.К. Хайбы С.Б. Чудан-оол Р.М. Күжүгет Л.К. Турчина М.М. Куулар С.Д. Суваң П.Т. Оюн С.Д., Ондар У.А. Артык-оол А.С. Куулар Х.Б. Чооду Ч.Г. Монгальби С.К. Оюн М.Т. Сенди В.В. Түмен-Байыр О.В. Томочаков А.Т. Байкара В.Н.	12,5 15,5 13,4 14,6 16,3 9,8 15,3 14,8 12,8 18,8 15,0 11,8 12,8 15,0 13,5 11,6 15,4 18,4	9,5 14,2 11,9 9,5 12,7 5,9 12,2 11,6 11,4 14,6 13,1 10,4 12,2 13,0 11,1 16,9 15,1 19,2	-24,0 -8,4 -11,2 -34,9 -22,1 -39,8 -20,3 -21,6 -10,9 -22,3 -12,7 -11,9 -4,7 -13,3 -17,8 +45,7 -1,9 +4,3	7 6 7 7 7 7 7 7 7 6 7 7 7 7 7 3 5 0

Чайгаар өзүлдениң көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнуң чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамикасы, %	Шупту баллдары
Барыын-Хемчик Бай-Тайга Мөңгүн-Тайга Өвүр Бии-Хем Сүт-Хөл Кызыл хоорай Улуг-Хем Эрзин Каа-Хем Кызыл кожууну Тожу Тере-Хөл Тес-Хем Чеди-Хөл Таңды Чөөн-Хемчик Чаа-Хөл	Идам-Сюрюн И.С. Хертек Д. Ш.-Д. Салчак С.Ө. Куулар А.С. Гончаров В.Н. Донгак М.Б. Донгак Д.К. Пюрюна В.К. Дамдын Б.А. Салчак А.А. Ондар С.К. Торжу В.К. Санчат А.С. Чооду В.Д. Дартай-оол Н.И. Ондар С.Ч. Түлүш А.Н. Балбан-оол Д.К.	Күжүгет Л.К. Чудан-оол Р.М. Куулар С.Д. Куулар В.Н. Артык-оол А.С. Турчина М.М. Оюн С.Д., Ондар У.А. Монгуш М.К. Хайбы С.Б. Томочаков А.Т. Сенди В.В. Байкара В.Н. Түмен-Байыр О.В. Чооду Ч.Г. Монгальби С.К. Оюн М.Т. Куулар Х.Б. Суваң П.Т.	4,5 5,0 6,4 5,2 -3,9 16,3 5,3 5,1 6,3 0,9 6,2 2,8 10,0 15,9 4,5 2,9 7,6 5,4	9,7 9,6 12,8 9,6 2,7 16,9 6,7 7,2 8,1 2,1 8,0 3,1 9,8 12,6 3,2 5,3 6,1 7,4	+2 катап +92,0 +100,0 +84,6 -30,8 +3,7 +26,4 +41,2 +28,6 +2 катап +29,0 +10,7 -2,0 -20,8 -28,9 +82,8 -19,7 +37,0	4 4 4 4 2 4 4 4 4 4 4 4 2 2 2 4 2 2 4

Иениң өлүп-хораар чоруунуң көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнун чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамиказы, %	Шупту баллдары
Бай-Тайга	Хертек Д. Ш.-Д.	Чудан-оол Р.М.	0	0	0	7
Барыын-Хемчик	Идам-Сюрюн И.С.	Күжүгет Л.К.	0	0	0	7
Каа-Хем	Салчак А.А.	Томочаков А.Т.	0	0	0	7
Кызыл кожууну	Ондар С.К.	Сенди В.В.	0	0	0	7
Мөңгүн-Тайга	Салчак С.Ө.	Куулар С.Д.	0	0	0	7
Өвүр	Куулар А.С.	Куулар В.Н.	0	0	0	7
Би-Хем	Гончаров В.Н.	Артык-оол А.С.	606,1	0	-606,1	7
Сүт-Хөл	Донгак М.Б.	Турчина М.М.	0	518,1	+518,1	0
Тере-Хөл	Санчат А.С.	Түмен-Байыр О.В.	0	0	0	7
Тес-Хем	Чооду В.Д.	Чооду Ч.Г.	0	0	0	7
Улуг-Хем	Пюрюна В.К.	Монгуш М.К.	0	0	0	7
Чаа-Хөл	Балбан-оол Д.К.	Суваң П.Т.	0	0	0	7
Чеди-Хөл	Дартай-оол Н.И.	Монгальби С.К.	0	0	0	7
Эрзин	Дамдын Б.А.	Хайбы С.Б.	0	0	0	7
Чөөн-Хемчик	Түлүш А.Н.	Куулар Х.Б.	0	251,3	+251,3	0
Таңды	Ондар С.Ч.	Оюн М.Т.	0	406,5	+406,5	0
Тожу	Торжу В.К.	Байкара В.Н.	0	740,7	+740,7	0
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	Хопуя Ш.Х.	0	0	0	7

Чаш уругларның өлүп-хораар чоруунуң көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнун чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамиказы, %	Шупту баллдары
Каа-Хем	Салчак А.А.	Томочаков А.Т.	24,3	18,5	-23,9	4
Өвүр	Куулар А.С.	Куулар В.Н.	14,3	6,7	-53,1	10
Би-Хем	Гончаров В.Н.	Артык-оол А.С.	6,1	5,2	-14,8	10
Барыын-Хемчик	Идам-Сюрюн И.С.	Күжүгет Л.К.	22,4	19,1	-14,7	4
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	Кашпык-оол В.Х.	17,9	11,6	-35,2	10
Улуг-Хем	Пюрюна В.К.	Монгуш М.К.	27,6	14,6	-47,1	8
Эрзин	Дамдын Б.А.	Хайбы С.Б.	42,9	11,9	-72,3	10
Кызыл кожууну	Ондар С.К.	Сенди В.В.	11,4	16,4	+43,9	4
Тожу	Торжу В.К.	Байкара В.Н.	23,4	37,0	+58,1	0
Мөңгүн-Тайга	Салчак С.Ө.	Куулар С.Д.	60,6	32,7	-46,0	2
Таңды	Ондар С.Ч.	Оюн М.Т.	12,3	20,3	+65,0	0
Чөөн-Хемчик	Түлүш А.Н.	Куулар Х.Б.	16,9	20,1	+18,9	0
Бай-Тайга	Хертек Д. Ш.-Д.	Чудан-оол Р.М.	25,0	25,9	+3,6	0
Тес-Хем	Чооду В.Д.	Чооду Ч.Г.	20,1	33,5	+66,7	0
Чеди-Хөл	Дартай-оол Н.И.	Монгальби С.К.	7,2	24,8	+3 катап	0
Тере-Хөл	Санчат А.С.	Түмен-Байыр О.В.	25,6	81,6	+3 катап	0
Сүт-Хөл	Донгак М.Б.	Турчина М.М.	13,7	20,7	+51,1	0
Чаа-Хөл	Балбан-оол Д.К.	Суваң П.Т.	15,6	33,1	+112,2	0

Уругларның өлүп-хораар чоруунуң көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнун чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамиказы, %	Шупту баллдары
Кызыл кожууну	Ондар С.К.	Сенди В.В.	2,2	1,9	-13,6	5
Улуг-Хем	Пюрюна В.К.	Монгуш М.К.	3,6	1,7	-52,8	5
Эрзин	Дамдын Б.А.	Хайбы С.Б.	3,6	2,2	-38,9	4
Чеди-Хөл	Дартай-оол Н.И.	Монгальби С.К.	2,2	2,7	+22,7	2
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	Кашпык-оол В.Х.	1,8	1,4	-22,2	5
Өвүр	Куулар А.С.	Куулар В.Н.	1,4	1,8	+28,6	3
Би-Хем	Гончаров В.Н.	Артык-оол А.С.	1,9	2,4	+26,3	2
Каа-Хем	Салчак А.А.	Томочаков А.Т.	2,9	2,0	-31,0	5
Мөңгүн-Тайга	Салчак С.Ө.	Куулар С.Д.	5,3	3,7	-30,2	2
Бай-Тайга	Хертек Д. Ш.-Д.	Чудан-оол Р.М.	4,0	2,3	-42,5	4
Тожу	Торжу В.К.	Байкара В.Н.	4,1	4,7	+14,6	0
Чөөн-Хемчик	Түлүш А.Н.	Куулар Х.Б.	3,4	2,8	-17,6	4
Таңды	Ондар С.Ч.	Оюн М.Т.	1,5	1,9	+26,7	3
Тес-Хем	Чооду В.Д.	Чооду Ч.Г.	3,1	2,8	-9,7	4
Чаа-Хөл	Балбан-оол Д.К.	Суваң П.Т.	2,4	2,0	-16,7	5
Сүт-Хөл	Донгак М.Б.	Турчина М.М.	2,1	2,2	+4,8	2
Тере-Хөл	Санчат А.С.	Түмен-Байыр О.В.	1,5	8,9	+5,9 катап	0
Барыын-Хемчик	Идам-Сюрюн И.С.	Күжүгет Л.К.	2,1	2,3	+9,5	2

Ниити аарыыр чоруктуң көргүзүглериниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнун чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамиказы, %	Шупту баллдары
Кызыл кожууну	Ондар С.К.	Сенди В.В.	2,2	1,9	-13,6	5
Улуг-Хем	Пюрюна В.К.	Монгуш М.К.	3,6	1,7	-52,8	5
Эрзин	Дамдын Б.А.	Хайбы С.Б.	3,6	2,2	-38,9	4
Чеди-Хөл	Дартай-оол Н.И.	Монгальби С.К.	2,2	2,7	+22,7	2
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	Кашпык-оол В.Х.	1,8	1,4	-22,2	5
Өвүр	Куулар А.С.	Куулар В.Н.	1,4	1,8	+28,6	3
Би-Хем	Гончаров В.Н.	Артык-оол А.С.	1,9	2,4	+26,3	2
Каа-Хем	Салчак А.А.	Томочаков А.Т.	2,9	2,0	-31,0	5
Мөңгүн-Тайга	Салчак С.Ө.	Куулар С.Д.	5,3	3,7	-30,2	2
Бай-Тайга	Хертек Д. Ш.-Д.	Чудан-оол Р.М.	4,0	2,3	-42,5	4
Тожу	Торжу В.К.	Байкара В.Н.	4,1	4,7	+14,6	0
Чөөн-Хемчик	Түлүш А.Н.	Куулар Х.Б.	3,4	2,8	-17,6	4
Таңды	Ондар С.Ч.	Оюн М.Т.	1,5	1,9	+26,7	3
Тес-Хем	Чооду В.Д.	Чооду Ч.Г.	3,1	2,8	-9,7	4
Чаа-Хөл	Балбан-оол Д.К.	Суваң П.Т.	2,4	2,0	-16,7	5
Сүт-Хөл	Донгак М.Б.	Турчина М.М.	2,1	2,2	+4,8	2
Тере-Хөл	Санчат А.С.	Түмен-Байыр О.В.	1,5	8,9	+5,9 катап	0
Барыын-Хемчик	Идам-Сюрюн И.С.	Күжүгет Л.К.	2,1	2,3	+9,5	2

РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнун чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	2005 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	2006 ч. 12 айларының түңнелдери-биле	Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге динамиказы, %	Шупту баллдары
Бай-Тайга	Хертек Д. Ш.-Д.	Чудан-оол Р.М.	859,3	872,9	+1,6	3
Өвүр	Куулар А.С.	Куулар В.Н.	1052,4	1120,0	+6,4	2
Каа-Хем	Салчак А.А.	Томочаков А.Т.	856,4	736,2	-14,0	5
Мөңгүн-Тайга	Салчак С.Ө.	Куулар С.Д.	2130,1	1983,0	-6,9	3
Таңды	Ондар С.Ч.	Оюн М.Т.	1303,9	912,6	-3,0	5
Эрзин	Дамдын Б.А.	Хайбы С.Б.	857,4	868,8	+1,3	3
Чөөн-Хемчик	Түлүш А.Н.	Куулар Х.Б.	881,8	941,3	+6,7	3
Чаа-Хөл	Балбан-оол Д.К.	Суваң П.Т.	1351,1	1370,6	+1,4	2
Чеди-Хөл	Дартай-оол Н.И.	Монгальби С.К.	1168,7	1216,2	+4,1	2
Кызыл кожууну	Ондар С.К.	Сенди В.В.	949,4	1017,2	+7,1	2
Сүт-Хөл	Донгак М.Б.	Турчина М.М.	506,9	548,9	+8,3	3
Тере-Хөл	Санчат А.С.	Түмен-Байыр О.В.	1842,1	1850,9	+0,5	1
Тожу	Торжу В.К.	Байкара В.Н.	1128,8	1197,7	+6,1	2
Би-Хем	Гончаров В.Н.	Артык-оол А.С.	944,1	1170,9	+24,0	2
Улуг-Хем	Пюрюна В.К.	Монгуш М.К.	1145,3	1090,8	-4,8	4
Барыын-Хемчик	Идам-Сюрюн И.С.	Күжүгет Л.К.	1108,2	1381,7	+24,7	2
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	Оюн С.Д., Ондар У.А.	1415,2	1349,7	-4,6	4
Тес-Хем	Кылан-оол В.Д.	Чооду Ч.Г.	1891,7	1972,9	+4,3	1

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың январь 22-де №94 доктаалы-биле бадылаан

Муниципалдыг бюджеттиң акша-хөреңгилериниң күсели-биле эмнелге албан черлерин эмнелге дериг-херекселдери-биле чүмнээриниң талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнун чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	Садып алганы, кезек	Балл	Ээлзэн чери
Бай-Тайга	Хертек Д. Ш.-Д.	Чудан-оол Р.М.	14	4	1
Барыын-Хемчик	Идам-Сюрюн И.С.	Күжүгет Л.К.	19	4	1
Чөөн-Хемчик	Түлүш А.Н.	Куулар Х.Б.	33	4	1
Каа-Хем	Салчак А.А.	Томочаков А.Т.	4	4	1
Кызыл кожууну	Ондар С.К.	Сенди В.В.	45	4	1
Мөңгүн-Тайга	Салчак С.Ө.	Куулар С.Д.	4	4	1
Өвүр	Куулар А.С.	Куулар В.Н.	5	4	1
Би-Хем	Гончаров В.Н.	Артык-оол А.С.	39	4	1
Сүт-Хөл	Донгак М.Б.	Турчина М.М.	9	4	1
Таңды	Ондар С.Ч.	Оюн М.Т.	7	4	1
Тес-Хем	Кылан-оол В.Д.	Чооду Ч.Г.	14	4	1
Улуг-Хем	Пюрюна В.К.	Монгуш М.К.	0	0	0
Чеди-Хөл	Дартай-оол Н.И.	Монгальби С.К.	7	4	1
Эрзин	Дамдын Б.А.	Хайбы С.Б.	4	2	2
Тожу	Торжу В.К.	Байкара В.Н.	8	4	1
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	Оюн С.Д., Кашпык-оол В.Х.	9	4	1
Чаа-Хөл	Балбан-оол Д.К.	Суваң П.Т.	0	-	0
Тере-Хөл	Санчат А.С.	Түмен-Байыр О.В.	0	-	0

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың январь 22-де №94 доктаалы-биле бадылаан

Вакцинацияны чорударының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнун чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлериниң кол эмчилериниң ФАА	Балл			Ээлзэн чери
			План-дан 100% 4 балл	План-дан 100-80% 2 балл	План-дан >80% 0 балл	
Бай-Тайга	Хертек Д. Ш.-Д.	Чудан-оол Р.М.	-	2	-	2
Кызыл кожууну	Ондар С.К.	Сенди В.В.	-	2	-	2
Мөңгүн-Тайга	Салчак С.Ө.	Куулар С.Д.	-	2	-	2
Өвүр	Куулар А.С.	Куулар В.Н.	4	-	-	1
Би-Хем	Гончаров В.Н.	Артык-оол А.С.	4	-	-	1
Таңды	Ондар С.Ч.	Оюн М.Т.	4	-	-	1
Чаа-Хөл	Балбан-оол Д.К.	Суваң П.Т.	4	-	-	1
Чеди-Хөл	Дартай-оол Н.И.	Монгальби С.К.	4	-	-	1
Эрзин	Дамдын Б.А.	Хайбы С.Б.	-	2	-	2
Барыын-Хемчик	Идам-Сюрюн И.С.	Күжүгет Л.К.	-	2	-	2
Каа-Хем	Салчак А.А.	Томочаков А.Т.	4	-	-	1
Сүт-Хөл	Донгак М.Б.	Турчина М.М.	-	2	-	2
Тере-Хөл	Санчат А.С.	Түмен-Байыр О.В.	4	-	-	1
Тожу	Торжу В.К.	Байкара В.Н.	-	2	-	2
Улуг-Хем	Пюрюна В.К.	Монгуш М.К.	-	2	-	2
Чөөн-Хемчик	Түлүш А.Н.	Куулар Х.Б.	-	2	-	2
Тес-Хем	Кылан-оол В.Д.	Чооду Ч.Г.	-	2	-	2
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	Оюн С.Д.	-	2	-	2
Муниципалдыг поликлиника	Донгак Д.К.	Оюн С.Д.	-	2	-	2
«Уругларның хоорай поликлиниказы» КМАЧ	Донгак Д.К.	Кашпык-оол В.Х.	-	2	-	2
Республиканың аарыг тодарадыр болгаш эмнээр поликлиниказы	Донгак Д.К.	Ондар У.А.	-	2	-	2

Тыва Республикага «Кадыкшыл» деп мурнады хөгжүдөр национал төлевилелдин иштинге краснухага удур вакцинацияны чорударының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	План езугаар көрдүнгени	Чорутканы	Күүселдениң хуузу			Балл	Ээлзэн чери
			Планда 100% (4 балл)	Планда 100-80% (2 балл)	Планда >80% (0 балл)		
Бай-Тайга	1848	1373	-	96,8	-	2	2
Кызыл кожууну	4040	4040	100	-	-	4	1
Танды	2740	2740	100	-	-	4	1
Чаа-Хөл	564	564	100	-	-	4	1
Чеди-Хөл	853	853	100	-	-	4	1
Өвүр	1524	1514	100	-	-	4	1
Тес-Хем	1553	1553	100	-	-	4	1
Каа-Хем	1652	1652	100	-	-	4	1
Мөңгүн-Тайга	1576	1444	100	-	-	4	1
Улуг-Хем	2992	2992	100	-	-	4	1
Эрзин	937	936	-	99,9	-	2	2
Кызыл хоорай	17220	16430	-	99,6	-	2	2
Уругларның хоорай поликлиниказы	17220	16460	-	95,4	-	2	2
Бии-Хем	1425	1425	100	-	-	4	1
Чөөн-Хемчик	3422	3422	100	-	-	4	1
Тере-Хөл	241	260	107	-	-	4	1
Тожу	721	707	-	98,2	-	2	2
Барыын-Хемчик	4177	4177	100	-	-	4	1
Сүт-Хөл	1006	1000	100	-	-	4	1
Шупту	50000	49898	-	99,7	-	-	-

Тыва Республикага «Кадыкшыл» деп мурнады хөгжүдөр национал төлевилелдин иштинге гриппке удур вакцинацияны чорударының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	План езугаар көрдүнгени	Чорутканы	Күүселдениң хуузу			Балл	Ээлзэн чери
			Планда 100% (4 балл)	Планда 100-80% (2 балл)	Планда >80% (0 балл)		
Бии-Хем	3929	3929	100	-	-	4	1
Тожу	2240	2240	100	-	-	4	1
Мөңгүн-Тайга	1820	1820	100	-	-	4	1
Өвүр	3069	3069	100	-	-	4	1
Тере-Хөл	710	710	100	-	-	4	1
Чеди-Хөл	2010	2010	100	-	-	4	1
Чаа-Хөл	1750	1750	100	-	-	4	1
Каа-Хем	4300	4300	100	-	-	4	1
Сүт-Хөл	4034	4034	100	-	-	4	1
Барыын-Хемчик	7477	7477	100	-	-	4	1
Бай-Тайга	3886	3886	100	-	-	4	1
Улуг-Хем	5470	5470	100	-	-	4	1
Кызыл кожууну	4500	4500	100	-	-	4	1
Танды	4540	4540	100	-	-	4	1
Эрзин	2649	2649	100	-	-	4	1
Тес-Хем	3110	3110	100	-	-	4	1
Кызыл хоорай	52522	52522	100	-	-	4	1
Муниципалдыг поликлиника «Уругларның хоорай поликлиниказы» КМАЧ	18309	18309	100	-	-	4	1
Республиканың аарыг тодарадыр болгаш эмнээр поликлиниказы	5950	5950	100	-	-	4	1
Чөөн-Хемчик	4715	4715	100	-	-	4	1
Шупту	114000	114000	100	-	-	-	-

35 хардан 55 хар чедир ажылдап турар хамаатыларның немелде диспансерлээшкинин чорударының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының эмнелге-профилактика албан черлеринин 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Эмнелге-профилактика албан черинин ады	2006 чылда план	ЭПАЧ-иниң төндүр төлеттинген болгаш төндүр төлеттинмээн таварылгалары			Төлеп дооскан таварылгалар			Чөпшээрелдин чок болганының ужуң төлеттинмээн дооскан таварылгалар			ЭПАЧ-иге дооспаан таварылгалар (2006 чылдың планындан албайн барган ажык-орулга)		
		саны	түңү (муң руб.)	күүселдениң %	саны	түңү (муң руб.)	күүселдениң %	саны	түңү (муң руб.)	күүселдениң %	саны	түңү (муң руб.)	күүселдениң %
Кызылдың хоорай поликлиниказы	1941	1788	894	92,1	1788	894	92,1	-	-	-	153	76,5	7,8
Республиканың аарыг тодарадыр болгаш эмнээр поли-клиниказы	948	962	481	100	962	481	100	-	-	-	-	-	-
Кызыл кожуунун	814	769	384,5	94,4	482	241	62,6	287	143,5	35,2	45	22,5	5,5
Каа-Хемниң	567	628	314	110	628	314	110	-	-	-	-	-	-
Улуг-Хемниң	687	683	341	99,4	683	341	99,4	-	-	-	4	2	0,5
Бии-Хемниң	486	529	264	108,8	529	264	108,8	-	-	-	-	-	-
Тандының	576	585	292,5	101,5	585	292,5	101,5	-	-	-	-	-	-
Тожунун	220	71	35,5	32,3	71	35,5	32,3	-	-	-	149	74,5	67,7
Мөңгүн-Тайганың	472	251	125,5	53,2	251	125,5	53,2	-	-	-	221	110,5	46,8
Барыын-Хемчиктин	1173	1253	626,5	106,8	1253	626,5	106,8	-	-	-	-	-	-
Бай-Тайганың	739	686	343	92,8	686	343	92,8	-	-	-	53	26,5	7,1
Өвүрнүн	488	488	244	100	488	244	100	-	-	-	-	-	-
Эрзинниң	308	449	224,5	92	0	0	0	449	224,5	92	39	19,5	7,9
Тере-Хөлдүн	64	124	62	193	124	62	193	-	-	-	-	-	-
Чөөн-Хемчиктин	868	924	462	106,4	924	462	106,4	-	-	-	-	-	-
Чеди-Хөлдүн	396	337	168,5	85,1	337	168,5	85,1	-	-	-	59	29,5	14,8
Чаа-Хөлдүн	375	410	205	109,3	410	205	109,3	-	-	-	-	-	-
Сүт-Хөлдүн	549	549	174,5	100	494	247	90	55	27,5	10	-	-	-
Тес-Хемниң	359	359	179,5	100	359	179,5	100	-	-	-	-	-	-
Шупту	12210	12242	6121,0	100,2	11451	5725,0	93,8	791	395,5	6,4	723	361	5,9

Тыва Республикага «Кадыкшыл» деп мурнады хөгжүдөр национал төлевилелдин иштинге «В» гепатитке удур вакцинацияны чорударының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	План езугаар көрдүнгени	Чорутканы	Күүселдениң хуузу			Балл	Ээлзэн чери
			Планда 100% (4 балл)	Планда 100-80% (2 балл)	Планда >80% (0 балл)		
Чеди-Хөл	317	317	100	-	-	4	1
Эрзин	97	97	100	-	-	4	1
Өвүр	154	154	100	-	-	4	1
Сүт-Хөл	557	524	-	94	-	2	2
Чаа-Хөл	554	536	-	96,7	-	2	2
Бии-Хем	374	369	-	91,1	-	2	2
Улуг-Хем	642	632	-	98,3	-	2	2
Танды	773	722	-	93,4	-	2	2
Мөңгүн-Тайга	227	215	-	94,7	-	2	2
Барыын-Хемчик	1725	1651	-	95,7	-	2	2
Тере-Хөл	220	200	-	90,9	-	2	2
Кызыл хоорай	11564	10050	-	86,9	-	2	2
Муниципалдыг поликлиника	1210	1061	-	87,6	-	2	2
Республиканың аарыг тодарадыр болгаш эмнээр поликлиниказы «Уругларның хоорай поликлиниказы» КМАЧ	1475	1064	-	72	-	2	2
Бай-Тайга	408	407	-	99,7	-	2	2
Тес-Хем	291	281	-	96,5	-	2	2
Тожу	395	349	-	88,4	-	2	2
Каа-Хем	807	769	-	95,3	-	2	2
Кызыл кожууну	750	657	-	87,6	-	2	2
Чөөн-Хемчик	714	671	-	93,9	-	2	2
Шупту	21403	20567	-	96,0	-	-	-

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың январь 22-де №94 доктаалы-биле бадылаан

35 хардан 55 хар чедир ажылдап турар хамаатыларның немелде диспансерлээшкинин чорударының талазы-биле Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының 2006 чылдың түңнелдери-биле РЕЙТИНГИЗИ

Муниципалдыг тургузуглар (кожууннар)	Муниципалдыг тургузугнун чагырга даргазының ФАА	Эмнелге-профилактика албан черлеринин кол эмчилеринин ФАА	Балл			Ээлзэн чери
			Планда 100% 4 балл	Планда 100-80% 2 балл	Планда >80% 0 балл	
Тере-Хөл	Санчат А.С.	Түмен-Байыр О.В.	4	-	-	1
Каа-Хем	Салчак А.А.	Томочаков А.Т.	4	-	-	1
Чаа-Хөл	Балбан-оол Д.К.	Суваң П.Т.	4	-	-	1
Бии-Хем	Гончаров В.Н.	Артык-оол А.С.	4	-	-	1
Барыын-Хемчик	Идам-Сюрюн И.С.	Күжүгет Л.К.	4	-	-	1
Чөөн-Хемчик	Түлүш А.Н.	Куулар Х.Б.	4	-	-	1
Танды	Ондар С.Ч.	Оюн М.Т.	4	-	-	1
Өвүр	Куулар А.С.	Куулар В.Н.	4	-	-	1
Сүт-Хөл	Донгак М.Б.	Турчина М.М.	4	-	-	1
Тес-Хем	Кылан-оол В.Д.	Чооду Ч.Г.	4	-	-	1
Кызыл кожууну	Ондар С.К.	Сенди В.В.	-	2	-	2
Эрзин	Дамдын Б.А.	Хайбы С.Б.	-	2	-	2
Улуг-Хем	Пюрюна В.К.	Монгуш М.К.	-	2	-	2
Мөңгүн-Тайга	Салчак С.Ө.	Куулар С.Д.	-	-	0	0
Бай-Тайга	Хертек Д. Ш.-Д.	Чудан-оол Р.М.	-	2	-	2
Чеди-Хөл	Дартай-оол Н.И.	Монгальби С.К.	-	2	-	0
Тожу	Торжу В.К.	Байкара В.Н.	-	-	0	0
Кызыл хоорай	Донгак Д.К.	-	-	2	-	2
Муниципалдыг поликлиника	Донгак Д.К.	Оюн С.Д.	-	2	-	-
Республиканың аарыг тодарадыр болгаш эмнээр поликлиниказы	Донгак Д.К.	Ондар У.А.	4	-	-	-

“ШЫННЫҢ” почтагазында

Почта харылзааның удуртулгазын

Шыланчыг манаашкын

Сүт-Хөлге почта Кызылдан дорт кээп турда, харылзаа ажилдакчыларында даа, ниити кожууннуң чагыкчылары-номчукчуларында даа магалыг-ла турган. Кызылдан почта Сүт-Аксынга 1 шак чедип чорда чедип кээр, оон харылзаа ажилдакчылары содуннарны, чагааларны, өске-даа чугула херектиг бижиктерни ол-ла хүнде ээлеринге тарыдып кааптар. Ынчан чондан кандыг-даа хомудалдар кирбей турган.

... Ам байдал сыр дедир өскерилген. Харылзаа ажылын эде тургузар дээштиң Сүт-Хөлге

сеткүүлүн, чагаалар-документилерин аайлап турда-ла, орайтап каар. Эртенинде тарадыр

... Ам байдал сыр дедир өскерилген. Харылзаа ажылын эде тургузар дээштиң Сүт-Хөлге дорт келир почтаның дүжүргөш, Чөөн-Хемчиктин төп федералдыг харылзаа албанынга каткан. Оон бээр Сүт-Хөлче почта чедирилгези баксыраан: Чадаанадан доктаамал озалдап келир, чамдыкта мырыңай чогуур хүннеринде (вторник, четверг, субботада) шуут келбей баргылаар.

Чадаанадан доктаамал озалдап келир, чамдыкта мырыңай чогуур хүннеринде (вторник, четверг, субботада) шуут келбей баргылаар. Чижек кылдыр алып болза, 2007 чылдың январь 11-де почта келир ужурул ол хүнүнде келбей барган. Сүт-Аксынга почта ажил шагы төнүп, 4-5 шакта келир, оон харылзаа ажилдакчылары хамык солун-

ужурга таваржыр. Почта кээрин манаар шыланчыг «хоочурап бар чыдар» байдал чүгле Сүт-Аксы суурнуң харылзаачыларынга эвес, а кожууннуң өске-даа суурларында харылзаа ажилдакчыларынга эрээ-хинчек болу берген. Оон түннелинде чурттакчы чоннуң чок харылзаа байдалы чедимче чок чорукка келген.

Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга кожууннарның харылзаа черлерин харылап турар эң-не хары-салгалыг, «улуг» албан-дужаалдыг дарга — Чөөн-Хемчиктин төп федералдыг почта салбырының начальниги Олег Белек-оолович Монгуштан бистиң харылзаа ажилдакчылары бо бүгүнүң чылдагаанын айтырарга, ол «хаайыңга шуут какпас», хөй чылдагааннар чугаалааш турар. Оон эргезинде машина-техника четчир-дир, Сүт-Хөл почтазынга быжыглаттыңан турган чаа почта машиназы база ында барган болгай.

Республиканың федералдыг харылзаа албанының хүндүл даргазы Геннадий Борисович Юдин республиканың база бир хөй чурттакчылыг кожуунунуң Сүт-Аксы суурда төп көдээ харылзаа черинге чаңгыс катал кээп, бисте байдалды сонуургап көрүп, чурттакчыларның бо нарын айтырыын шиитпирлежип берген болза.

Өскүс-оол УРТУКАЙ.

Сүт-Хөл кожуун.

сагыш-сеткилин хайныктырып, хей-аът кирип чоруур төл чүве бо.

Дириг кижилер болганын амыдыралга чүнү көрбөс дээр, оглун оскунган деп дыңнааш, баарым саргып чор. «Кандыг-даа кижини ойбас, кээргевес салым-дыр ийин, дунмам» диксээм кээр. Танывас кижини та чүү деп бодай бээр деп база бодаар-дыр мен. Анатолий Сергеевич чоннуң ховар оглу, ам-даа аныяк, ам-даа чогаадкычы ажилдары-биле бисти — чонун өөртүр дээрзинге бүзүрээр мен. Чевен-даа бол, бо одуругларымны силерге тураскааттым.

Турза узун, тутса күштүг. Орус, тыва дылдарга-даа, Онза солун чугаалаар, Эрес, шинчи сенде бар. Дешилгелиг үрен силер, Дендир сенээ ынак-тыр бис. Сценага-даа, индирге-даа Тергиидеп чор, бисти өөрт-ле! **Алдын-кыс САРЫГЛАР, Россия Федерациязының өөредилгезинин хүндүлүг ажилдакчызы.**

Амыдыралдан чугаа

Өршээ, хайыракан!

Үжен дөрт чыл бурунгаар Тожунуң алдарлыг аңчызы Ак Мыр-лаа меңээ мындыг чүве чугаалаан: ок-чемээм доостурга, чанып ор мен. Бир чооганы кешкеш, оон сиртинге дыштанып ор мен. Тозовкамда чүгле чаңгыс ок арткан чүве. Оон ыңай балдым бар. Чанымда будуктарлыг дыт, ээн аргада олур мен. Серемчилелде хорамча чок деп чүве бар-ла болгай. Бистер, аңчылар кайда чоруурувусту, чанывыста чүү барын кезээде кичээнге аяч апаруу бис. Херек апарза, дытче дытпактанып үнер-даа апаар. Канчангаш-ла көөрүмге, чоога өрү менче кончуг улуг даг-иргек дорт кел чыдыр. Тозовкамда чаңгыс огу-биле адыгже боолал-ла дүжүрдүм. Адыг-даа алгырып-каш, ол-ла черинге шөйлү берди. Бичин дырбаңанып чыткаш, шимзэн барды. Аамайланы берген ор мен. Бичин сегереп алгаш, балдым тудуп алгаш, адыгга чеде бээримге, өлген болду. Өршээ, хайыракан! Көк дээримге, оран-тандыларымга тейлеп тур мен. Кырган аңчы адар черин эндеэ-э-ним ол боор. Чеже-даа сүрээде-имзе, хөлүн чашпаан болган мен. Адыгны сойгаш көөрүмге, чүрек дөзүн огу-дура апарган болду. Өршээ, хайыракан!

База бир аңчының (адын уткан-дыр мен) мындыг чугаазы бар чүве: ...ий аныяк эштерим-биле одаавыс чоогунга үш чүкте удуу-ру-биле чыткылап алдымыс. Ай-

дың, чылыг дүн турган чүве. Ийи эжим тозовкаларлыг, а мен ийи адар «Белка» деп боолуг мен. Бир адыры тозовка, өске адыры 16 дугаарлыг дүүрге. Боомну октааш, дөжөк адаанга салып алдым. Чүвени канчал билир, адыг-бөрүлүг тайга иштинде-ле болгай бис. Өршээ хайыракан! — дээш удул чыдыптым. Өөрүм дем-не шыгайны берген. Бажымны шуглаам-биле дуй салып алгаш, удумурап чыдыр мен. Чүве-даа дагжаан ышкаш. Оон ам оожум бакылап көөрүмге, кончуг улуг кара адыг менде-ле келди. Улуг аар холун арнымга, оон иштим кырынга салды. Дедир арнымга салгаш, чудурук дег улуг кара соок думчуун мойнумга кээп салды. Ам чүгле сегиржири арткан. Удуурумда иштим хевирип турган чүве. Девидээш, демги ижин долу «хоранымны» салыпкан болдум. Адыг думчуун каргырт кылгаш, 3-4 метр аткаар шурай бергеш, ийи холун сарбайтып алгаш мээң кырымче шураарының кыры чорда, белеткеп алган «Белкам»-биле хөмө дүжүрдүм-не. Адыг-даа арга-даг сыңмас кылдыр алгырып-каш кээп дүшкеш, депкиленип чыдыр. Ийи эжим-даа кортканы аажок тура халчып келген. Хензиг болганда, адыг шимчевейн барды. Уйгуус чаштаан. Ай чырынгаш адыгның союп тур бис. Өклезин хөмө адыпкан болдум. Өршээ, хайыракан! Хөй эъттиг чанып келген бис.

Өршээ, хайыракан! — деп домакты хөй-биле ажылап турар улус аңчылар. Бистерин, тываларның, чүдүлгезинин база бир хевирин, аас чогаалының чалбарында «өршээ, хайыракан» деп тейлээр. Тывада хөй аң-меңнерин аразында адыгның азы хайыраканның күш-шыдалы эң улуг, оон амыдырал байдалы кижилерге онзагай кестүр.

Бойдуста нарын чүүлдерин хай-халавын бодундан чайладырда «Өршээ, хайыракан!» — деп тейлээр бис. Бургандан, дээди күштен дилег кылып, багай чүве болбазын деп чалбарыг кылып, тейлеп турарымыс ол. Тыва кижилер бүгү-ле эки чүүлдерни бойдузундан дилээр, аңаа чалбарып тейлээр. «Өршээ хайыракан!» — деп чалбарыгы улуг-даа, бичин-даа кижилер бо-ла ажылай бээр бис. Ол «Бурган өршээ» дээни-биле демей уткалыг.

Өршээ, хайыракан! 2007 — хаваан чылында кижилерин бүгү-ле эки күзээшкенин боттаныр-ла болзунам. «Шын» солунуң номчукчулары, чагыдып алыкчылары, бижикчилери хөй-ле болзунам! Өршээ, хайыракан! Россияда, Тывада чоруп турар мурнады сайзырадыр дөрт улациона сайзыразын, өршээ, хайыракан! Ындыг-ла болзунам!

Уваң-оол МОНГУШ, улус өөредилгезинин хоочуну.

«ШЫНГА» харыы

Акша тыртпастаан

«Шын» солунуң 2006 чылдың декабрь 7-ниң №163 солунунда Бай-Тайга кожуунуң Кара-Хөл суурнуң пенсионерлеринин чоомудалыга хамаарыштыр Россияның Пенсия фондузунуң Тыва Республика талазы-биле салбыры дараазында харыны берип тур.

Россияның Пенсия фондузунуң Тыва Республика талазы-биле салбырының даалгавы-биле Бай-Тайга кожуунда Пенсия фондузунуң эргеленин начальниги С.А. Хертек «Шын» солунда айыттыңан байдалдарны тодараткан. Кара-Хөл суурнуң харылзаа салбырының начальниги В.Ш. Хертек сайгарлыкчы ажил-чорудулга чорудуп турганы болгаш пенсионерлерге чээлиге берген аш-чем аймааның өрттөн кара туразында тыртып турганы дээш 2006 чылдың

ноябрьда ажылындан үндүрткен. Ынчалзажок ону солупку дег ажилдакчының чогу-биле ол Кара-Хөл суурнуң харылзаа салбырының начальниги бооп ажилда-вышаан турган.

Амгы үеде Чадааның почтазының Тээлиде салбырының начальниги И.К. Монгуштуң дыңнатканы-биле алырга, пенсия алыкчыларынга аш-чем аймаа чегдирбестээн болгаш пенсиядан акша тыртпастаан.

«Бажындан тыртып апарган» деп статьяның хоолгазын «Россияның почтазы» Федералдыг почта харылзааның эргеленинче сайгарып көөр кылдыр чоруткан.

Баяна ТУГУР-ООЛ, РФП-тин Тыва Республика талазы-биле салбырының эргелекчизи.

Күзел. Санал

Келир уеже бодал

Бистер эртем-билиг, өөредилге чедип алырывыста бүгү-ле сүмени солуннар, номнардан ушта бижип, номчул тургаш чедип алып болгай бис. Республиканың төвү Кызыл хоорайда бүгү-ле өөредилге черлеринин өөреникчилери, сургуулдары, студентилери, кырган-даа номчукчуларны колдуунда Пушкин аттыг библиотека-каның фонд архивинин дузазын көрүп турар. Ол библиотека боду ийи каът, 60 хар ажып турар ыяш бажында.

Бо үеде чаа өөредилге черлерин, организациялар, албан чер-

лерин, театры, музейни, спорт-комплексти тудуп белеткеп алдымыс. Пушкин аттыг библиотека-выстың бажыңы эргижирээр, арай тар. Оон номчулга залы кырыкы каътта, аңаа хөй номчукчу сыңмас, 10-15 хире кижини кирер.

Мону бодааш, келир уениң план тудуунуң ажылынче чаа библиотекадан архитектура езугаар чогааткаш, кылган болзувусса деп санал бар. Ону амыдырал боду негеп келген. Мону чон деткип, саналдап көөр боор дээш бижидим.

Эрензен ТЕЖИТ.

Каа-Хем суур.

Солун ажылды эгеледивис

Кызыл-Мажалыктын О.Намдараа аттыг Культура ордузунда Салгалдар төвү ажыттыңан. Төптүн ажылының кол сорулгазы — кожуунда болгаш республикада билдингир чаңгыс чер-чурттугларымыс культура болгаш уран чүүл ажилдакчыларының, күрүнениң көсүк удуруткучуларының, политиктерин дугайында солун материалдарны чыып, тускай альбомнарны үндүрүп, булуңнарны дернири болур. Алызында барып, тускай өрээлде музейни ажыда-рын шиитпирлээр бис.

Бо ажил өзүп оор салгал салым-чаянның чораан азы ам-даа ажылдап чоруур чаңгыс чер-чурттугларымыс кымнарыл ол дээрзин эки билип, оларның-биле чоок таныжып алырынга идиг бээр чугаажок. Бистиң Барыын-Хемчик кожуундан дыка хөй талантылыг кижилер үнгенин чон билер. Оларның аразында ТР-ниң Чазааның Даргазы Ш.Д. Ооржак, депутаттарымыс А.Ш. Ооржак, Т.Б. Куулар, Р.С. Монгуш, С.Ч. Ооржак, чогаалчыларымыс С.С. Сүрүң-оол, В.У. Хомушко, Н.Б. Ооржак, режиссер А.К. Ооржак, балетмейстер О.О. Монгуш, ко-

жуунуң культуру килдизинин даргазы чораан О.Д. Монгуш дээш, кымнарны чок дээр.

Кызыл хоорайда болгаш республиканың өске-даа кожууннарында амыдырал-чурттал чоруур ат-алдарлыг чаңгыс чер-чурттугларымыс боттарыңарның долчунамдарларыңарны, ажил-ижинер, чедиишкиннеринер дугайында сактыышкыннарыңарны төпче чорударыңарны дилеп тур бис. Культура ордузунда эртип турар янызуру хемчеглеринин көрүкчүлери, кижикчилери силерниң дугайыңарда улуг сонургал-биле номчуурлар дээрзинге магадылалды берип тур бис.

Кожуун иштинде алдарлыг кижилер дугайында материалдарны боттарымыс культура одагарының ажилдакчылары-биле демнежип алгаш чыып тур бис.

Биске амдызында компьютер, принтер эргежок чугула болуп турар. Ажылдаар өрээливи бар. Март айда планнап алган тускай музейисти ажыдар бис. Ол республикада база бир онза музей болур.

Валентина МОНГУШ.

Барыын-Хемчик кожуун.

Мерген угаанче йөрээл

«Мерген угаанче Манджухошадан йөрээл» деп номну ТР-нин Культура болгаш сүлдө-сүзүк яамызының ажилдакчызы Джульетта Маадыр-ооловна Сундуй чырыкче парлап үндүргөн.

Оон тиражы чүгле 500 экземпляр. Амгы үеде ол ном кайда-даа чок, дөгережи саттына берген. Ында Будданың өөредии кысказы-биле тыва дылда бижит-

тинген, тариналарны канчаар номчуурун билдингир кылдыр тайыл-бырлаан. Чонга чугула херек номдур бо, амгы үеде сагыш-сеткили хоозуралга таварышкан кижилерге дыка дузалыг. Ынчангаш номнун тургузукчулары ону немей парладыр болза деп дилегни хөй-нүн өмүнээзинден кирип ор мен.

Эрес-оол ДОНГАК, тибет медицина төвүнүн ажилдакчызы.

Өрттен артпас

БАГЫВЫСТЫ ЧАЖЫРГАН ХЕРЭЭ ЧОК

2006 чылдың эрткен 12 айларында Кызыл хоорайга 291 өрт болган, ооң чедирген когаралы – 2,5 млн. рубль. Өрттүн хараазы-биле 17 кижиге амы-тынындан чарылган, 13 кижиге аңгы-аңгы чаданың өрттөннөрүндөн когаран. 2005 чыл-биле деңнээрге, өрттөргө болгаш оон бертинген улустун саны эвээжезе-даа, өрттерден когарал хемчээли болгаш чок болган улустун саны өскөн.

Кончуг дүвүрелди кижилер хорал турар өрттер болдуруп турар, а аңаа бичии уруглар чок болуп турары оон-даа харааданчыг. Өрттүн чедирген өрттөннөрүндөн хоорайның бир школазының өөреникчизи болгаш 7 харлыг бичии уруг чок болган. Өрттөргө неперенге чылдаганы:

—от-биле оваарымча чогу;
—үрелир четкен, эргижирээн электри дамчыдылгасы, дериг-херексели;
—өрттүн айыыл чок чоруун хажыдып кылган суугулар.
Өртке кижиге чок болган азы бертинген 100 таварылганың 99-ү ээрик турган улуска хамаарып турар, ыңдыг таварылгада кижиге бодунга хамаарыштыр контролду чидирип, багай түнелдерге ол чедирип турар.

Соок кыш келирге-ле, Кызыл хоорайның чуртталга секторунун чону суугуларны доктаамал ажыглап эгелээр-ле болгай. Маңаа багывысты чажырган херээ чок, одалга сезонунга суугуларны чогуур деңгелге белеткеп албастыр бис. Кым ыш оруктарын аштап албаан, кым чарык черлерни малгаштаваан, а бир чамдыктарымыс капитал септелге херек ужуруг деп билип тура-ла, сонгаарладып турган болур. А от шаг-төөгүндөн оваарымча чок чорукту кээргевес деп чүве билдингир ышкажык. Үрелик суугунун хараазындан өөскөн өрт суугуну септел-селиринге чарыгдалдарга көөрдө, оон ушчок катап хөй түнүг когаралга

чедирер. Харам кижиге ийи катап төлээр деп үлегер бар. Ынчангаш боданыңар, мерген чугаа силерниң дугайында чугаалап турар эвес бе дээрзин. Ынчалза-даа сөөлүг чылдарда өрттөргө кол нуруузу хөй кезинде чүгле суугузу септел-селиринге акша-хөрөңгиге чединмес эвес, а харын-даа хүнде чиир хлеб садып алырыңа бергедежип олурар өг-бүлелерге хамааржыр. Ындыг бажыңарда колдуунда турум ажылдаар чери чок кижилер чурттап олурар боор. Ындыг бажың-балгаттарның хөй кезинде суугу одавайн турар. Бажың чылыдарыңа электри-чылыдылгача дериг-херекселдери ажыглап, хөй кезинде Өрттүн айыыл чок чоруун дүрүмнерин хажыдып хол-биле кылган дериг-херекселдерни кошкан болур. Электри удазыннаны ыңдыг бажыңарда база-ла хажыдышкыннарлыг кылдынган болгаш, эрте, орай-даа бол, демей-ле өрттү өөскүдөр чылдаганы ол.

Ооң-биле кады каат бажыңар адаанда подвалдарда тодаргай чурттаар чери чок кижилерниң талазындан улуг айыыл тургустунуп турар. Олар подвалдарны Өрттүн айыыл чок чоруун билдингир дүрүмнерин хажыда, кыварынга айыылдыг чүүлдер-биле бокталдырып турар болгаш ооң хараазындан өрт үнзе, улуг дүвүрелди болдуруп харын-даа өлүм-биле дооступ болурун айыылы бар.

Силерниң бажыңарга айыыл

диргелбезин деп күзезинерзе, Өрттүн айыыл чок чоруун дүрүмнерин доктаамал сагып турар.

2007 чылдың январь айда Кызыл хоорайга 41 өрт өөскөн, ол эрткен чылдың ол-ла үезиниң көргүзүлгөндөн 2 катап ажыг болуп турар.

2007 чылдың январь 20-де Кызыл хоорайның Шевченко кудумчунун 112 дугаарлыг бажыңыга өрт үнген. Кыйгыртыг болган черге өрт албанының кеззе чеде бээрге, чуртталга бажыңының сонгаларындан ыш бургурадыр үнген, а бажың тепкезиниң чанында эр кижиниң өлүг мөчүзү чыткан. Өрт барымдазынга хамаарыштыр баштайгы истелге түнелдеринден алгаш көөрге, өлүм угарлыг газтан болган, өлгөн кижиге ээрик турганы илерезэн.

2007 чылдың январь 20-де 10 шак 38 минута турда Кочетов кудумчунун 23 дугаарлыг бажыңының гаражы өрттөнип турарының дугайында дыңнадыг өрт черинге келген. Өрт албанының кеззе ук черге барганда, гаражтан ыш үнүп турган. Гаражты ажыткаш, өрттү өжүрүп турда, 2 кижиниң өлүг мөчүзү тывылган. Аңаа хамаарыштыр истелге чоруп турар.

Өрт айыылын өртеп баглап алган эвес, мурнувуста от болгаш отка удур фронтунун ажылдакчыларының демисели ам-даа уламчылаар апаар, өске талазында ол хамаатыларның тоомча чок, салгаа чоруу болгаш Өрттүн айыыл чок чоруун дүрүмнеринге харысалга чогу-дур.

Евгений УШАКОВ,
Күрүнениң өрт-хайгаарал килдизиниң Кызыл хоорай талазы-биле килдистиң улуг инспектору.

лекчилер палатазының депутаты Эрес Мандан-оолга, сайгарлыкчылар Роберт Доржуга, Юрий Гавриловка, Экер Манчынга дээш, өскелерге-даа өөрүп четтиргенин илереткен.

Тываның Шыдыраа федерациязы аалчыларның удуур-чыдар черлериниң чарыгдалдарын, маргылдааның судьялары Виктор Никитиниң, Вячеслав Терешенконун (кайызы-даа Абакандан) шаңнал акшаларын төлзэн.

Бо маргылдааны Тываның Шыдыраа федерациязының 15 чылынга турскаадып эрттиргени солун. Аңаа турскаадып чонардаштан сиилбип чазаан тускай белек медальдарны РФ-тиң алдарлыг чурукчузу Киров Хунан (автор) маргылдааның тиелекчилеринге, аалчыларынга сөннээн. ТР-ниң Күш-культура болгаш спорт талазы-биле агентилелиниң төлээзи Буян Янзoo тиелекчилерге хүндүлүг бижиктерин болгаш спортчу хепти тывыскан.

Бистиң корр.

Культура амыдыралы

ЧОННУҢ АРТИЗИ

Эрткен улуг-хүнде В.Көк-оол аттыг хөгжүм-шии театрынга Тыва Республиканың алдарлыг артизи Зоя Байыроолдуң «Индияның ийи чалчыраажы» деп адаан чогаадыкчы кежээзи болуп эрткен. Көрүкчүлөр ынак артизиниң оюн-тоглазын сонуургап, зал сымас кылдыр чыылган. **Хостуг олук чок болганындан көрүкчүлөр чадаларны одуруглай олургулапкан – езулуг аңшла!**

Зоя Байыроол Москваның Щукин аттыг театр училищезин 1978 чылда дооскаш, В.Көк-оол аттыг театрың артизи болуп ажылдаа-ла, барык үжен чыл бооп турар. Бо үениң дургузунда тыва сценага ол хөй-хөй рольдарны ойнаан, алдарлыг атка четкен болгаш чоннуң эр ынак артистериниң бирээзи апарган.

Чогаадыкчы кежээзиниң баштайгы кезээнде ол чагыскурсчузу Россияның алдарлыг артизи Галина Мунзук-биле кады сурагылыг чогаалчывыс Эдуард Мижиттин

«Чиргилчиннер» деп үш көжегелиг шинзин, ийиги кезээнде Сервантестин «Ийи чалчыраажы» деп каттырынчыг шинзинден үзүндүнү ТР-ниң алдарлыг артистери Виктор Наксыл, Диртык Монгуш, Станислав Ирил болгаш база-ла Галина Мунзук олар-биле ойнап бараалгатты. Зал динмиттиг адыш часкаашкыннары-биле болгаш демниг каткы-биле долуп кежээлзэн дизе, хөөредиг болбас.

Юбилерга байыр чедирип сөс алгаш, Тыва Республиканың Культура болгаш сүлдө-сүзүк яамызының кадрлар даргазы Урана Биче-ооловна Хертек мынча дээн: «Көрүкчүлериң зал сыңышпас, езулуг чоннуң артизи-дир сен, Зоя. Чагыскурсчу эжин, театрың кол режиссеру Алексей Ооржакты дөзеп, удавас Тываның Улустун артизи атка чедер боор сен дээрзинге идеген тур бис. Ам-даа чонун өөрт-ле!». Бо чылыг сөстөргө Зоя Байыроолдуң бүгү мөгейкичелери – көрүкчүлери катчыр дээрзинде чигзиниг чок.

Светлана ДАЧЫН-ХӨӨ.

ҮПТЕКЧИ БАШКЫНЫ ПРОКУРОР ДОКТААТКАН

Дерзиг-Аксының психоневрология (угааны четпес уругларның) бажың-интернадының организастыг айтырылгал талазы-биле директорунун оралакчызы Анатолий Ооржакты Каа-Хемниң район суду хоругдаар шиитпирни хүлээп алган.

Дерзиг-Аксының бажың-интернадында угааны четпес инвалид уруглар чурттап турар. Район прокуратураның хыналдазы «кээргенчиг» башкы Анатолий Ооржак бир оолду кочегаркага апаргаш, коргудуп, эттеп тургаш, 400 рублин былаап алганын илередип тодараткан. Ол дээрге РФ-тиң Кеземче хоойлузунун 161 чүүлүнүн 2 кезээнин «г» пунктузунда көрдүнген кем-херекти башкы үүлгеткен, тодаргайлаарга, кижиниң амы-тынынга болгаш кадыынга айыыл чок хире күш ажыглап тургаш, өскениң өнчүзүн үптээни азы ажыы-биле оорлааны-дыр.

Каа-Хем кожунунун эптештирилге судунун участогунун судунга Дерзиг-Аксының интернадының ада-иезинге кагдырган аарыг-инвалид уругларга хол дээп, бак чаңнап турганы дээш интернаттың ийи ажылдакчызынга хамаарыштыр ийи кеземче херээн оттурган. Санитар Аяс Санчы чүге-даа күш четпес оолдун мага-бодун күш ажыглап тургаш, хан кучук кылдыр эттээш, РФ-тиң Кеземче хоойлузунун 161 чүүлүнүн 1-ги кеззе-биле буруудап турар. Херекти амдызында көрбээ. Кеземче хоойлузунун бо-ла чүүлү-биле интернаттың санитарказы Елена Тантап буруудаттырып турар.

Аарыг-инвалид уруглар-биле ажылдап турары дээш интернаттың ажылдакчыларынга өске өөөрелдиге албан черлеринден хөй шалыңны күрүнөдөн төлөп берип турар. Инвалид уругларның пенсиязының 75 хуузу интернатка эт-херексел садып алыры-биле албан чериниң фондузунче кириер. Оон арткан 25 хуузу уруглар боттары ажыглаары-биле берип каар, ол

акшаны интернаттың башкылары боттарының эрге-дужаалын ажыглап, азы мырыңай күш-биле уруглардан былаап ап, инвалид уругларга хол дээп үптээп факт-барымдааларны районун прокуратуразы шагдаа ажылдакчылары-биле кады хыналданы чоруткаш, илереткен. Интернаттың социал башкызы Людмила Ооржак эрткен чылдың алды айларының дургузунда интернатка эт-херексел садар деп мегелеп тургаш, инвалид уругларның пенсиязындан 20 муң рубльди чыып алган. Шапкындыг үүлгедиги башкы Чодураа Монгуш база үүлгедип турганы хыналдадан илерезэн. Бо үүлгедигер дээрге РФ-тиң Кеземче хоойлузунун 159 чүүлүнүн 3-кү кезээнде көрдүнген албан-дужаалын ажыглап алгаш, мөлчүшкүн кылган херек үүлгедигини болур. Бо херектерни Каа-Хем кожунунун иштики херектер килдизиниң истекчилери истеп турар.

РФ-тиң Чингине прокуратура назы четпезин уругларның аразынга кем-херек үүлгедигиниң болдурбас дээш хемчеглериниң база уругларның социал хандырылгазынга хамаарыштыр хоойлуларның күүселдезин доктаамал хайгаараарын субъектилерниң прокуратурага дааскан. Өөөрелдиге, кадык камгалал, уругларны хайгааралга ап, азыраар, эмнээр талазы-биле адырларның уруглар албан черлерин шагдаа ажылдакчылары-биле кады прокуратура хынап турар. Республикада маңаа хамаарыштыр прокуратура хыналдаларының түнелдери өөрүнчүг зырыс.

ТР-ниң прокуратуразының парлалга албаны.

Шыдыраа**МАСТЕРЛЕРДЕН ДУДАК ЧОГУН КӨРГҮСКЕН**

Шыдыраага регионнар аразының «Азия төвү-2007» рейтинг-маргылдаазы беш хүн үргүлчүлээш, Кызылга январь төнчүзүндө доозулган. Аңаа ниитизи-биле 34 спортчу киришкен.

Оларның аразында ФИДЕ-ниң спорт мастерлери Владимир Самбурский, Сергей Малышев, Сергей Калуга (Абакан), Валерия Куулар (Екатеринбург) дээш, өскелер-даа бар. Маргылдаага Тывадан спорт мастеринге 21 кандидат, 9 бирги разрядчы киришкен. Үстүнде адаанымыс 4 спорт мастерлеринден аңгыда, Черногорск, Саяногорск хоорайлардан 6 спорт мастеринге кандидаттар база киришкени солун.

Каш хонук иштинде үргүлчүлзэн чидиг демиселдин түннелинде Тываның төлээзи, спорт мастеринге кандидат Артыш Чүльдум 9 салыгдан 7,5 санны алгаш, бирги черни чаалап алган. Ийиги черге республиканың ийи дакпыр чемпиону Эдуард Ховалыг 7 санны алгаш, төлөпиге болган. Хакасияның төлээзи анык кандидат Кирилл Шоев 6,5 сан-биле үшкү

черни ээлзэн. Дараазында 10-га чедир черлерни Владимир Самбурский, Сергей Малышев, Вова Мохов (12 харлыг, Абакан), Алдынбек Калындүү, Наталья Ооржак (Кол) (Тыва), Валерия Куулар (Екатеринбург), Леонид Мохов (Тыва) олар улушкеннер.

Бирден үшке чедир шаңналдыг черлерни ээлзэн шыдыраачыларга алдын, мөңгүн болгаш хүлер медальдарны, дипломнарны болгаш ээлзэн черлериниң аайы-биле 10 муң, 9 муң, 6 муң рубльдерни тывыскан. 10-га чедир черлерни ээлзэн шыдыраачыларга 4 муңдан 1000 рубльге чедир акша шаңналдарын, дипломнарны ТР-ниң Шыдыраа федерациязының даргазының оралакчызы Мерген Анай-оол тывыскан.

Мерген Кыргысович маргылдааны эрттиреринге деткимче көргүскен Улуг Хуралдың Төлээ-

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор Артур ХЕРТЕК.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 1-01-35, кол редакторнун оралакчызы — 1-19-87, тел/факс (394-22) 1-17-94, бухгалтерия — 1-17-91.

КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдистер — 1-18-10, культура, өөөрелдиге — 1-03-88, чагаа — 1-03-87, көдээ ажыл-агый, улуттук килдистер — 1-17-09, 1-40-77.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар. Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.

Тираж 9000. Чагыг 14.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810400000010000 Б.ОАО Банк «Тувакредит», Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 3010181060000000729 БИК 049304729.

Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектериниң талазы-биле яамызының Ортаагы Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солунну 2004 чылдың май 14-те эде бүртүккэн.

Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 10002, 10003. ТР-ниң Парлалга болгаш массалыг коммуникациялар талазы-биле агентилелиниң типографиязынга парлаан (Кызыл, Шетинжон-Кравченко, 1). Солунда парлаттынган материалдарның авторларының боддалары редакцияның туружу-биле дүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары харыылаар.

ШЫН
e-mail: shyn@tuva.ru Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.